

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.

Mis en ordre & publié par M. *DIDEROT*, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse; & quant à la PARTIE MATHÉMATIQUE, par M. *D'ALEMBERT*, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

*Tantum series juncturae pollet,
Tantum de medio sumptis accedit honoris!* HORAT.

TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez { *BRIASSON*, rue Saint Jacques, à la Science.
DAVID l'aîné, rue Saint Jacques, à la Plume d'Or.
LE BRETON, Imprimeur ordinaire du Roy, rue de la Harpe.
DURAND, rue Saint Jacques, & Saint Landry, & au Griffon.

M. DCC. LI.

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DE S. M. LE ROI.

หนังสือเรื่อง "Encyclopaedia" ของดิเคอโร

(ที่มา : Donald Kagan et al., The Western Heritage Since 1648)

วรรณคดีต้นยุคใหม่

1. อังกฤษ

การปฏิรูปศาสนามีผลในการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและรูปแบบของวรรณคดีด้วยเรื่องนวนิยายในยุคกลาง และยุคฟื้นฟูศิลปวิทยากลายเป็นเรื่องสั้น และไรต์ศีลธรรม เช่น เรื่องอัศวินโต๊ะกลม ของพระเจ้าอาเธอร์ ลัทธิเชกสเปียร์ที่อภิปรายชีวิตจิตใจคนและขบปัญหาชีวิตเสื่อมลง จอห์น มิลตัน (John Milton) ในสมัยเพียวริตัน หรือคอมเวลล์เขียนหนังสือไปทางการสอนศาสนา เช่น ในกวีนิพนธ์เรื่องจากแดนสวรรค์ (Paradise Lost) กล่าวถึงอาดัมและอีวา ถูกขับจากแดนสวรรค์ ตอนหัวเลี้ยวหัวต่อที่อังกฤษจะหันไปสู่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Restoration) หรือการคืนสู่อำนาจราชวงศ์สจวร์ต รัชกาลพระเจ้าชาร์ลที่ 2 มีนักประพันธ์คือ จอห์น บันยัน (John Bunyan : 1628-1688) เขียนเรื่อง (Pilgrim's Progress) เป็นนิยายอุปมาอุปมัยของคริสเตียนที่มุ่งแสวงหาคุณงามความดี ครั้นถึงสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาจึงปรากฏนักเขียนที่ออกห่างแนวศาสนา คือ แซมมวล พิปส์ (Samuel Pepys : 1633-1703) เขียนบรรยายสังคมอังกฤษยุคนั้น จอห์น ไดรเดน (John Dryden : 1681-1700) เป็นกวีหลวง (Poet Laureate) เขียนทำนองวางระเบียบแบบแผนลักษณะโคลง และแสดงความยกย่องธรรมชาติวิทยา

อย่างไรก็ตาม กวีอังกฤษจะยังคงยึดรูปแบบวรรณคดีเก่าคือ กรีก-โรมันโบราณทำให้วรรณคดีอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นงานสมองและเหตุผลเข้าแบบมาตรฐานมากกว่าที่จะผลิตจากจิตใจและอารมณ์ เช่น เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burk) นักกล่าวสุนทรพจน์ใช้แบบนักปรัชญากรีกชื่อ เดมอสเธนิส (Demosthenes) ลอร์ด เชสเตอร์ฟิลด์ (Lord Chesterfield) รับแบบนักการเมืองโรมันคือ ซิเซโร (Cicero) อเล็กซานเดอร์ โป๊ป (Alexander Pope) เขียนโคลงตามแบบวรรณคดีโบราณ มีผลงานที่มีชื่อเสียงที่สุดของเขาคือ “The Essay on Man” กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล คำกล่าวของเขาคือเป็นที่นิยมมากคือ

“การพลั้งผิดเป็นเรื่องของมนุษย์ การอภัยเป็นของพระเจ้า (To err is human, to forgive divine)”

โจนาธาน สวิฟท์ (Jonathan Swift : 1667-1745)

เขียนเรื่องทำนองเยาะเย้ย ถากถาง (satire) เรื่องที่รู้จักแพร่หลายคือ “Gulliver's Travels”

แดเนียล เดอโฟ (Daniel Defoe : 1661-1731)

เป็นผู้เขียนนวนิยายคนแรกของอังกฤษเขียนเรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ “Robinson Crusoe”

แซมมวล ริชาร์ดสัน (Samuel Richardson : 1689-1761)

เขียนเรื่อง “Pamela” เป็นนวนิยายฉบับแรก

เฮนรี ฟิลด์ิง (Henry Fielding : 1707-1834)

เขียนเรื่อง “Joseph Andrews” และ “Tom Jones”

โอลิวเวอร์ โกลด์สมิธ (Oliver Goldsmith : 1728-1774)

เขียนเรื่อง “The Vicar of Wakefield”

2. ฝรั่งเศส

ละคร ปลายศตวรรษที่ 17 มีละครของปีแอร์ กอร์เนย์ (Pierre Corneille : 1606-1684) ละครตลกเยาะเย้ยถากถางของโมลิแอร์ (Moliere) ซึ่งเป็นนามแฝงของ ชอง บัปติสต์ ปอก็องแลง (Jean Baptiste Poquelin : 1622-1673) และนิยายของลาฟองแตน (La Fontaine : 1621-1695) เป็นต้น

นอกจากนี้ มีงานของกวีเยอรมัน เช่น โจฮัน คริสตอฟ ฟรีดริช ฟอน ชิลเลอร์ (Johann Christoph Friedrich Von Schiller : 1759-1805) ผู้เขียนเรื่องที่แปลมาเป็นภาษาอังกฤษชื่อ “The Robbers” และ “William Tale” ได้ชื่อว่าเป็นผลงานชิ้นโบแดงของเขาก่อนที่ โจฮัน วูฟกัง ฟอน เกอเต (Johann Wolfgang Von Goethe : 1749-1832) เป็นเพื่อนของ ชิลเลอร์ (Schiller)

ส่วนดนตรี ภายหลัง ค.ศ. 1760 ศูนย์กลางดนตรีย้ายจากอิตาลีไปยังกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย มีนักดนตรีเด่นคือ ฟรานซ์ โจเซฟ ไฮเดน (Franz Joseph Haydn : 1732-1809) วูฟกัง โมซาร์ท (Wolfgang Mozart : 1756-1791) และลูทวิก ฟอน บีโธเฟน (Ludwig Van Beethoven : 1770-1827)

ศิลปกรรม

จากแบบสถาปัตยกรรมแบบบารอกของฝรั่งเศสที่แพร่หลายไปทั่วยุโรป จนพระเจ้าเฟรเดอริกมหาราชแห่งปรัสเซียก็เลียนแบบโดยสร้างพระราชวัง “ไร้กังวล” (Sans Souci) ที่เมืองปอร์ทสตัดัม ต่อมาเมื่อผู้ตำหนิว่าศิลปะบารอกทื่อทะ และหนาเกินไปจึงเกิดสถาปัตยกรรมใหม่แบบโรโคโค (Rococo) คือแบบบารอกที่ถูกดัดแปลงให้แบบบางมีลวดลายมากขึ้น แต่

การตกแต่งค่อนข้างรุ่งเรืองเป็นดอกไม้ดอกเกี่ยวพันไปมา บางที่เป็นรูปหอย หรือหินตะปุ่มตะป่ำ นิยมกันมากในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 15

กษัตริย์ประเทืองปัญญา

มีกษัตริย์ที่พยายามจะปฏิรูปแนวทางการปกครองตามแบบที่ “philosophes” ต้องการให้ก็คือ

- 1) จักรพรรดิโจเซฟที่ 2 แห่งออสเตรีย (ค.ศ. 1780-90) ทรงได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ผู้ปฏิบัติพระองค์ตามแนวทางประเทืองปัญญาอย่างแท้จริง
- 2) พระเจ้าเฟรเดอริกมหาราชแห่งปรัสเซีย (ค.ศ. 1740-86) ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงมากพระองค์หนึ่ง
- 3) พระนางแคเทอรินมหาราชินีแห่งรัสเซีย (ค.ศ. 1762-96) ทรงเป็นกษัตริย์ประเทืองปัญญาแบบชั่วคราว เพราะเมื่อเกิดการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ล้มล้างพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 นั้น พระนางแคเทอรินก็กลับต่อต้านฝ่ายปฏิวัติอย่างเต็มที่

การปฏิวัติอเมริกัน

จักรวรรดิอาณานิคมของชาวยุโรปในทวีปอเมริกาเหนือนั้นจะมีลักษณะเป็นมหานครที่มีชาวยุโรปอาศัยอยู่มากกว่าชาวพื้นเมือง ชาวยุโรปเหล่านั้นจะทำการบุกเบิกด้านการค้าและอุตสาหกรรมมากกว่าความพยายามฟื้นฟูสังคมแบบยุโรปในภูมิภาคอื่น ชนชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานคือสเปนที่ตั้งจักรวรรดิขึ้นใน ค.ศ. 1600 และได้ถูกอังกฤษเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ใน ค.ศ. 1815 นอกจากนี้มีปอร์ตูกีสที่เบนความสนใจจากอัฟริกา คองโก แองโกลา และโมซัมบิกมายังบราซิลใน ค.ศ. 1700 ฝรั่งเศสซึ่งส่วนใหญ่จะเข้าไปอยู่ในบริเวณทะเลคาริบเบียนทางอเมริกาเหนือ คานาดา กับในหลุยส์เซียนา เป็นต้น และชาติสุดท้ายที่ควรจะถูกกล่าวถึงด้วยคือดัทช์ มีอาณานิคม 3 แห่ง คือ นิวอัมสเตอร์ดัม และเดลาแวร์ ศูนย์กลางการค้าสองฟากฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก และบางส่วนของบราซิลกับบริเวณที่ยังร้างผู้คนในกินี

1. สงครามเฟรนช์-อินเดียน (French and Indian War) เริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ. 1754 เนื่องจากการปะทะของกองทัพทหารอังกฤษและฝรั่งเศสทางภาคตะวันตกของเทือกเขาแอป-พาลาเชียน (ในยุโรปก็เกิดสงครามหลังจากนั้นอีก 2 ปี เรียกว่า “สงครามเจ็ดปี” ซึ่งปรากฏ

ว่าอังกฤษเป็นฝ่ายมีชัย มีการจัดทำสนธิสัญญาปารีส (The Treaty of Paris) เมื่อปี ค.ศ. 1763 ฝรั่งเศสยอมปล่อยดินแดนทางภาคตะวันออกของแม่น้ำมิสซิสซิปปี ยกเว้นเมืองนิวออร์ลีอันให้แก่ อังกฤษและสเปน พันธมิตรของฝรั่งเศสในสงครามก็ต้องเสียฟลอริดาให้อังกฤษด้วย ทำให้ อังกฤษได้ครอบครองดินแดนจากเขตมหาสมุทรแอตแลนติกถึงแม่น้ำมิสซิสซิปปีจากบริเวณ อ่าวเม็กซิโกเกือบถึงมหาสมุทรอาร์คติก

ผลที่สำคัญของสงครามเฟรนช์-อินเดียนคือการยุติอิทธิพลของฝรั่งเศสในทวีป อเมริกาเหนืออย่างเด็ดขาด

2. บทบาทของพระเจ้าจอร์จที่ 3 แห่งอังกฤษ

เมื่อพระเจ้าจอร์จที่ 3 แห่งอังกฤษเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ ค.ศ. 1760 ทรงมีพระราช ประสงค์ที่จะควบคุมอาณานิคมมากขึ้น โดยดำเนินตามนโยบายพาณิชยกรรมอย่างเข้มข้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการประกาศ “ภาษีน้ำตาล” ค.ศ. 1764 เก็บภาษีน้ำตาลใหม่และเก็บภาษี น้ำอ้อยจากอาณานิคมที่ไม่ใช่ชาวอังกฤษ รวมทั้งยังออกประกาศห้ามอาณานิคมพิมพ์ธนบัตร ขึ้นใช้เองด้วย

ครอบครัวอเมริกันยุคบุกเบิก มีชีวิตท่ามกลางภัยจากการโจมตีของชาวพื้นเมือง (ที่มา : John B. Harrison et al., A Short History of Western Civilization)

ในปี ค.ศ. 1765 ทางสภาปาร์เลียเมนต์ก็ประกาศ “Stamp Act” แต่ปรากฏว่าใช้ได้เพียง 1 ปีต้องเผชิญการต่อต้านจากประเทศอาณานิคมจนต้องล้มเลิกไป

ระยะระหว่างปี ค.ศ. 1763-1775 สัมพันธภาพระหว่างอังกฤษและอาณานิคมเพิ่มความตึงเครียดมากขึ้นอังกฤษพยายามบังคับให้อาณานิคมต้องเสียภาษีเพิ่มขึ้น แต่ชาวอาณานิคมต่อต้านไม่ยอมเสียภาษี เพราะถือว่าไม่มีผู้แทนของตนเข้าร่วมประชุมด้วย นอกจากนี้ชาวอาณานิคมยังไม่ยอมซื้อสินค้าอังกฤษทำให้พ่อค้าอังกฤษเดือนร้อน รัฐบาลอังกฤษจึงดำเนินมาตรการลงโทษชาวอาณานิคมด้วยการออกกฎหมายถึง 4 ฉบับ ทำให้ผู้แทนอาณานิคมทุกรัฐ (ยกเว้นจอร์เจีย) ต้องมาร่วมประชุมกันที่เมืองฟิลาเดลเฟียใน ค.ศ. 1774 เพื่อให้ยกเลิกกฎหมายเหล่านั้นเสีย อังกฤษตอบโต้ด้วยการส่งกองทัพบายึดอาวุธที่ฝ่ายอาณานิคมเก็บไว้ตามเมืองใกล้เคียงใน ค.ศ. 1775 จนเกิดการเผชิญหน้ากันที่เล็กซิงตัน (Lexington) และคองคอร์ด (Concord) ทักษิอังกฤษต้องถอยกลับบอสตัน ฝ่ายอาณานิคมถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกก่อการจลาจล แต่ฝ่ายอาณานิคมตอบโต้ว่าเป็นเพียงการต่อต้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมเท่านั้น

3. การประกาศอิสรภาพ (The Declaration of Independence)

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1775 พวกอาณานิคมประชุมกันที่ฟิลาเดลเฟียอีกครั้งหนึ่ง และในคราวนี้ “ความรู้สึกที่จะได้มาซึ่งอิสรภาพ” คุกรุ่นมากขึ้น สมาชิกก็พากันออกเสียงขอแยกตัวออกจากอังกฤษ ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 มีการยอมรับ “ประกาศอิสรภาพ” (The Declaration of Independence) ซึ่งเท่ากับเป็นการสถาปนาประเทศสหรัฐอเมริกา โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) นักประพันธ์คนสำคัญเป็นร่างประกาศที่เน้นถึงสำนึกอันสูงสุดของชาวอเมริกันทั้งหมดเป็นเอกสารที่มีชื่อเสียงมากฉบับหนึ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าการปกครองอิสรภาพนี้ มีอิทธิพลของนักปรัชญาการเมือง เช่น จอห์น ลอค และรูสโซแทรกอยู่ด้วย กล่าวคือย้าว่า “มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันตั้งแต่เกิด” ในบรรดาสิทธิทั้งหมดก็มี “ชีวิต เสรีภาพ และการหาความสุข” มนุษย์ทุกคนควรมีโอกาสเท่ากันและควรได้รับความยุติธรรมโดยเท่าเทียมกันซึ่งสิ่งเหล่านี้คือ พื้นฐานแห่งอุดมการประชาธิปไตย

อำนาจการปกครองทั้งหมดเป็นของประชาชน ไม่มีรัฐบาลใดดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการยอมรับของประชาชน ประชาชนเลือกรัฐบาลขึ้นมาก็มเพื่อทำหน้าที่ป้องกันสิทธิของตน ถ้ารัฐบาลไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้ หรือพยายามจะทำลายสิทธิอันนั้น ประชาชนย่อมจะมีสิทธิที่จะ “ล้มเลิกรัฐบาลนั้น” และตั้งรัฐบาลที่จะพิทักษ์สิทธิของตนขึ้นได้ใหม่

4. ผลของการปฏิวัติ

ที่สำคัญที่สุดก็คือบทเรียนที่อังกฤษได้รับจากการปกครองอาณานิคมในอเมริกาทำให้อังกฤษไม่ปฏิเสธคำร้องขอบางประการของชาวอาณานิคมในคานาดา กล่าวคือดำเนินนโยบาย

ละมุนละม่อมขึ้น

ผลทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการปฏิบัติการณ์เป็นจริงตามทฤษฎีของจอห์น ล็อก และนักปรัชญาฝรั่งเศส ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงปรัชญาบนกระดาษ โดยเฉพาะการเน้นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลอันเป็นพื้นฐานแห่งประชาธิปไตย และอีกประการหนึ่งก็คืออำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชน เหล่านี้ได้กลายเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญแก่ประชาชนในหลายประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับระบอบเอกราธิปไตยและอภิสิทธิ์ชน

การปฏิวัติฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสมีอิทธิพลทั่วยุโรปในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ค.ศ. 1715-74) แต่เกียรติยศของฝรั่งเศสกลับลดระดับลงในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ซึ่งทรงใช้พระราชทรัพย์จำนวนมากกับการมีพระสนมหลายคน เช่น มาดาม เดอ ปอมปาดูร์ (Madame de Pompadour) และ มาดาม ดู บาร์รี (Madame du Barry) มากกว่าที่จะทรงใช้พระราชทรัพย์เพื่อทำนุบำรุงประเทศ นอกจากนี้คือการที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ได้ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามสืบราชสมบัติออสเตรียและสงครามเจ็ดปีที่มีผลคือการที่ฝรั่งเศสต้องสูญเสียอิทธิพลในอินเดียและในทวีปอเมริกาเหนือแก่อังกฤษ เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เสด็จขึ้นครองราชย์ (ค.ศ. 1774-92) จึงต้องทรงรับพระราชภาระอันหนักคือปัญหาเศรษฐกิจและความไม่พอใจของประชาชน จนในที่สุดได้เกิดการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 เป็นเหตุการณ์นองเลือดร้ายแรงครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตก และกลายเป็นเหตุการณ์ที่เป็นผลสำเร็จของกลุ่มนักปรัชญา “philosophes” ในฝรั่งเศสด้วย

1. สาเหตุของการปฏิวัติ

1.1 สาเหตุจากแนวความคิด ที่สำคัญคือ “วิญญูณปฏิวัติในฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติใหญ่” ตั้งแต่สมัยของพวกฟรอนด์³⁰ ที่ต่อต้านนโยบายกดขี่ของกษัตริย์และอภิสิทธิ์ชนในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สืบต่อมาถึงพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 แนวคิดปฏิวัติเริ่มมี “อารมณ์” ไม่พอใจแทรกเข้ามาด้วยจนกระทั่งมาปะทะแรงขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16

³⁰ ฟรอนด์ (Fronde) เป็นการปฏิวัติของขุนนางครั้งสุดท้ายในประเทศฝรั่งเศสเพื่อต่อต้านการปกครองราชาธิปไตยของริเชอลิเออและมาซาแรง การปฏิวัตินี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1648-1653 โดยไม่ได้มีจุดประสงค์และทิศทางที่แน่นอน ในที่สุดมาซาแรงสามารถปราบปรามราบคาบใน ค.ศ. 1653 และควบคุมสถานการณ์ไว้ได้จนถึงสมัยที่เขาสิ้นชีวิตลง.

มีข้อสังเกตว่านักคิดของฝรั่งเศสนั้นมีความแตกต่างจากนักคิดอังกฤษซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด แนวคิดทางการเมือง กล่าวคือนักคิดนักเขียนของฝรั่งเศสนั้นขาดประสบการณ์ทางการเมืองและไม่เคยเผชิญกับการปฏิวัติจริง ๆ จึงไม่มีโอกาสทดสอบทฤษฎีการเมืองของตนเองด้วยการปกครองจริง แต่จะทดสอบเปรียบเทียบกับสมัยของกรีกและโรมันในประวัติศาสตร์ แทนการใช้หลักการที่ตนคิดขึ้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของเหตุการณ์จริงจึงได้แต่คิดปรับปรุงเข้ากับอุดมคติของตนเองเท่านั้น การวาดภาพฝันของนักคิดนักเขียนจะสร้างขึ้นบนรากฐานของสิทธิมนุษยชน และเจตนารมณ์ของประชากร และมีแผนที่จะสร้างรัฐในพื้นที่ขึ้นแทนที่ราชอาณาจักรของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15

สำหรับแนวคิดเรื่องรัฐธรรมนูญก็คือการเลียนแบบรัฐสภาของอังกฤษ และการปฏิวัติอเมริกาได้สร้างความรู้สึกลงในด้านเสรีภาพจากอำนาจปกครองของกษัตริย์ เมื่อการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 เกิดขึ้นจริง ฝรั่งเศสจึงได้นำแนวทางจากทั้งสองประเทศนั้นมาเป็นแบบของตนคือดำเนินการปฏิบัติงานตามแบบอังกฤษ แต่ดำเนินการเรื่องการประกาศสิทธิมนุษยชนตามแบบอเมริกัน

1.2 สาเหตุทางการเมือง

ระบอบการเมืองเก่าของฝรั่งเศสนั้นเป็นลักษณะการใช้อำนาจโดยพลการ (arbitrary) ที่กษัตริย์สามารถใช้อำนาจโดยไม่มีขอบเขต กองทัพของฝรั่งเศสก็เสื่อมอำนาจลงตั้งแต่ตอนกลางศตวรรษ ขณะที่แนวคิดปฏิวัติของอเมริกาได้แพร่เชื้อเข้ามาในกองทัพด้วย รวมทั้งพระบรมราชโองการของกษัตริย์ใน ค.ศ. 1781 ห้ามสามัญชนเป็นนายทหารสัญญาบัตรได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป

การปกครองของฝรั่งเศสก็สืบสนจากการแบ่งเขตปกครอง 40 หน่วย (Government) ภายใต้การปกครองของข้าหลวงที่เป็นเจ้าและขุนนาง ต่อมาแบ่งย่อยเป็น 60 หน่วย (Generalites) แต่ละหน่วยอยู่ภายใต้ข้าหลวง (Intendants) มีการเก็บภาษีสองระบบเป็นมณฑลส่วนกลาง (Pays d' election) ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกลางเป็นผู้ประเมิน กับมณฑลริมชายแดน (Pay d' état) ที่ผู้แทนมณฑลนั้นเองเป็นผู้ประเมิน กำแพงภาษีการค้าของแต่ละมณฑลกำหนดตามใจชอบ และไม่มีระบบการชั่ง ตวง วัด ที่แน่นอนด้วย

การที่อำนาจการปกครองถูกดึงเข้าสู่ศูนย์กลาง แต่มีการแยกอำนาจออกสู่ท้องถิ่นอย่างไม่เป็นระบบดังกล่าวยังทำให้ประชาชนเกิดความรักในท้องถิ่นของตน และต้องการเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง ผู้แทนจากมณฑลต่าง ๆ ได้ยื่นข้อเสนอ (cahiers) ต่อสภาฐานันดรใน

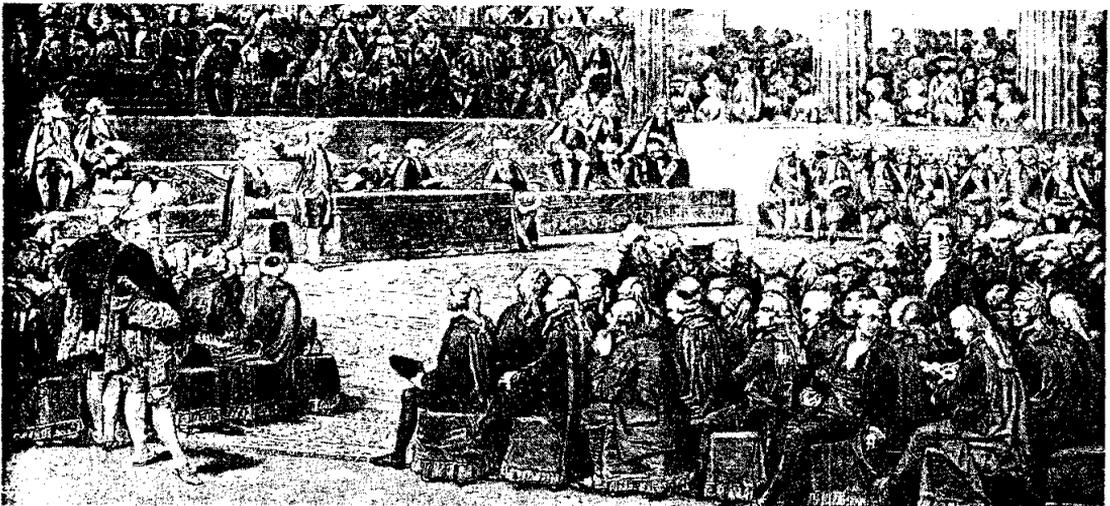
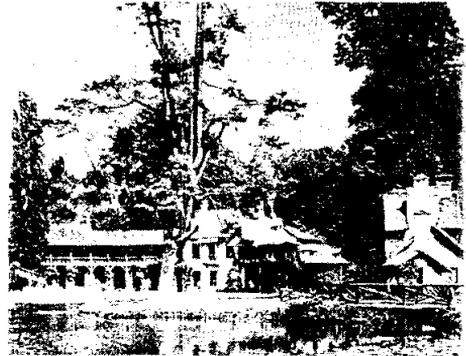

(ซ้าย) พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 (ค.ศ. 1774-1792) แห่งฝรั่งเศสสมัยการปฏิวัติใหญ่ ค.ศ. 1789

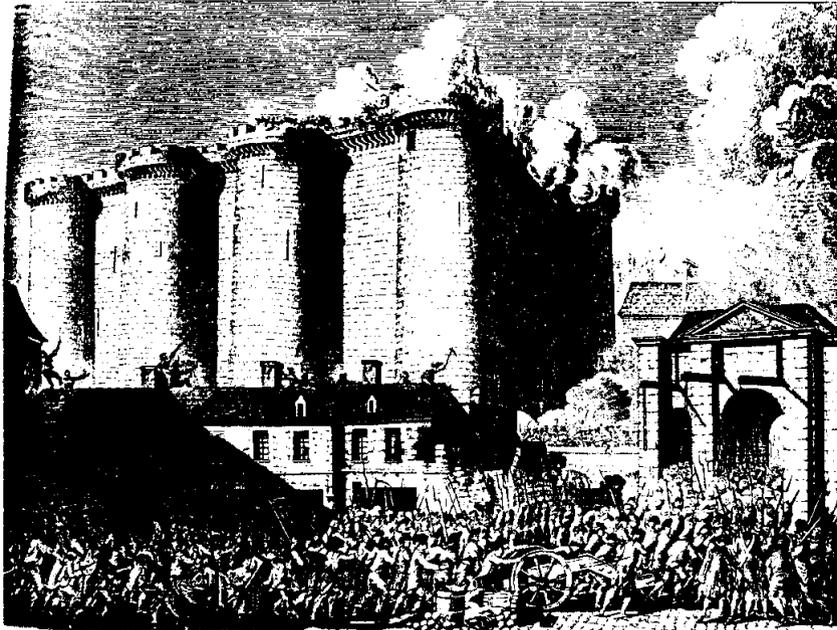
(ขวา) พระนางมารี อังตัวเนต (ค.ศ. 1755-1793) พระธิดาในพระเจ้าจอร์จที่สามแห่งบริเตนใหญ่แห่งออสเตรีย และเป็นพระมเหสีของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16

(กลาง) กระโจมพลายนางของพระนางมารี อังตัวเนต ในพระราชวังแวร์ซายส์ เป็นที่สำราญของพระนางกับพระสหายในยามบ่าย ที่ได้ทรงเล่นสนุกเป็นชาวนาข้าวไร่ ผู้ยากจนในขณะนั้น

การเปิดการประชุมสภาแห่งชาติ (The Estates-General) ที่แวร์ซายส์ ค.ศ. 1789 พระเจ้าหลุยส์ประทับบนบัลลังก์ มีฐานันดรที่หนึ่งคือพระอยู่ด้านซ้าย ฐานันดรที่สองคือขุนนางอยู่ด้านขวา ส่วนฐานันดรที่สามที่มีมากที่สุดคือพวกชุดดำจะนั่งอยู่ที่ต่ำสุดด้านขวา

(ที่มา : Donald Kagan et al., *The Western Heritage Since 1648*)

(บน) การโจมตีคุกบาสตีย์วันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 เป็นสัญลักษณ์แห่งการทำลายระบอบเก่า (The Old Regime) แสดงชัยชนะของฝ่ายเสรีนิยม

(ล่าง) โบอัสซิญาต์ (assignats) ออกโดยสภาเดือนธันวาคม ค.ศ. 1790 มีที่ดินของพระเป็นมาตรฐานรองรับ ในระยะแรกยังคงมีการจำกัดจำนวน ทั้งยังเป็นที่ยอมรับใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนในท้องตลาดจนรัฐบาลตัดสินใจพิมพ์เพิ่มเพื่อนำมาใช้จ่ายปลดภาระหนี้สินจำนวนมาก และยังผลิตเพื่อเจ้าของทรัพย์สินรุ่นใหม่ที่กำลังรวยขึ้นเพราะประโยชน์จากการปฏิวัตินั้น นำไปสู่ภาวะเงินเฟ้อและที่ดินซื้อขายของพระก็ลดจำนวนลง โบอัสซิญาต์จึงลดค่าลงและทำให้คนจนในเมืองตกอยู่ในสภาพแร้นแค้นยิ่งขึ้น
(ที่มา : Donald Kagan et al., *The Western Heritage Since 1648*)

ค.ศ.1789 อัลซัส (Alsace) ปฏิเสธไม่ยอมรวมอยู่ในประเทศฝรั่งเศส โปรวองซ์ (Provence) ไม่ยอมรับฐานะกษัตริย์ฝรั่งเศสเป็น “Count of Provence” และนาวาร์ (Navarre) จะยอมรวมกับฝรั่งเศสต่อเมื่อฝรั่งเศสมีรัฐบาลที่ดี

1.3 สาเหตุทางการเงิน

รัฐบาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ประสบการณ์ล้มละลายจนต้องทรงเรียกประชุม “สภาของพวกอภิสิทธิ์ชน” และ “สภาฐานันดร” เพื่อหาหนทางแก้ไขระบบการจัดเก็บภาษีที่คนจนและไร้อภิสิทธิ์ถูกขูดรีดเต็มที่ ผู้ที่มีฐานะร่ำรวยมาก ๆ กลับไม่ต้องเสียภาษีหลายทางที่คนจนรับภาระหนักคือภาษีทางตรง (taille) ภาษีรายบุคคล (capitation) และภาษีร้อยห้าห้า (vingtieme) ทั้งหมดที่ทำให้รายได้คนจนครึ่งหนึ่งถูกหักภาษี และยังเสียภาษีทางอ้อมคือภาษีเกลือ (gabelle) ภาษีเหล้าองุ่น (aides) และยังอาจถูกลงโทษถ้าตี้มเหล้าไวน์มากกว่า 4 ขวดต่อปี หรือใช้เกลือน้อยกว่า 6 ปอนด์

1.4 สาเหตุทางสังคม

การแบ่งชนชั้นในสังคมเป็น 3 ชั้นชั้น คือ พระหรือเจ้าหน้าที่ศาสนา (clergy) เจ้าหรือขุนนาง (nobility) และสามัญชน (commons) สองฐานันดรแรกจำนวน 600,000 คน เป็น “ชนชั้นอภิสิทธิ์” (privileged) ส่วนฐานันดรที่สามประมาณ 24 ล้านคน “ไม่มีอภิสิทธิ์” (unprivileged)

พระหรือเจ้าหน้าที่ศาสนามี 70,000 รูป ไม่รวมพระและนางชีอื่นที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ศาสนาอีก 60,000 รูป ในจำนวนนี้ 10,000 รูป เป็นสังฆราชหรือพระตำแหน่งสูง ร่ำรวย ส่วนอีก 60,000 รูป เป็นพระชั้นรอง ๆ และพระประจำตำบลกับหมู่บ้านที่ยากจนที่ดินของวัด 1/5 ของประเทศ รวมกับภาษีทางศาสนา (tithes) ถึงประมาณ 500 - 550 ล้านฟรังก์ ต่อปี (Malet) และจากจำนวนนี้ได้ถูกนำไปใช้บำรุงวัดไม่เกินร้อยละ 6 พระชั้นราชาคณะได้รับเงินเดือนมากมาย ส่วนพระชั้นผู้น้อยมีรายได้เกือบเลี้ยงตัวไม่ได้ ในทางศาสนาจึงมีความรู้สึกต่อกันไม่ดีนัก

ฝ่ายขุนนาง ก็มีขุนนางทหารแบ่งเป็นขุนนางชั้นสูง 1,000 ตระกูล และขุนนางชั้นต่ำประมาณ 99,000 ตระกูล โดยพวกแรกผูกขาดอภิสิทธิ์หลายประการ และเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ สามารถเก็บค่าธรรมนิยมพิวตัสเต็มที่ ขณะที่ขุนนางชั้นต่ำมีรายได้ไม่พอเพียงต้องส่งบุตรชายไปเป็นทหารและส่งบุตรสาวไปเป็นชี นอกจากนี้ยังมี “ขุนนางใหม่” หรือ “ขุนนางพลเรือน” ซึ่งได้ตำแหน่งมาจากซื้อหรือการทำความดีความชอบอย่างใดอย่างหนึ่ง มีจำนวน

ประมาณ 40,000 คน ที่มีความภาคภูมิใจในอภิสิทธิ์ที่ตนได้ แต่ขุนนางเก่าก็ไม่ได้ยอมรับ

ฐานันดรที่ 3 คือประชาชนที่ประกอบด้วยชนชั้นกลาง (bourgeoisie) ช่างฝีมือ (artisans) และชาวนา (county labourers) ที่ไม่มีอภิสิทธิ์และเกลียดชังระบบฟิวด์ลเช่นเดียวกัน

เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เสด็จขึ้นครองราชย์และทรงมีพระราชดำริที่จะแก้ไขทางเศรษฐกิจก่อนอื่นจึงทรงแต่งตั้งตูร์โก (Turgot) เป็นรัฐมนตรีคลัง ดำเนินการปฏิรูป และหาทางปลดหนี้จำนวนถึง 3,000,000,000 ลีฟร์³¹ รวมทั้งพยายามแก้ไขความเสื่อมโทรมทางการเงินอื่น ๆ ซึ่งแม้แต่ขุนนางเองก็รู้สึกว่าจะควรจะต้องมีการดำเนินการในเรื่องนี้ พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงเรียกประชุมสภาของพวกอภิสิทธิ์ชนใน ค.ศ. 1787 (Assembly of Notables) เพื่อเรียกร้องให้คนเหล่านั้นยอมเสียภาษี เมื่อสภานี้ปฏิเสธ พระเจ้าหลุยส์จึงเรียกประชุมสภาแห่งชาติ (Estates General) เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

2. ชัยชนะของฐานันดรที่สาม

มีการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติระหว่าง ค.ศ. 1788 - 89 ทำให้ชาวฝรั่งเศสรู้สึกตื่นตัวมาก โวลแตร์และรุสโซได้พยายามเสนอแนวคิดเรื่องการที่สามัญชนมีสิทธิสร้างสววรรค์บนผืนดินของตนได้หากได้รับโอกาส เพราะสภาแห่งชาตินี้ไม่เคยได้ดำเนินการประชุมมาก่อนเป็นเวลาถึง 175 ปี ทำให้ขาดประสบการณ์เรื่องการบริหารสภาพอสมควร ทั้งสามฐานันดรต่างคัดเลือกตัวแทนของตนโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แก่ชายอายุ 25 และเป็นผูเสียภาษี พวกฐานันดรที่สามคือชนชั้นกลาง ชาวนา และกรรมกร รวมกันแล้วเท่ากับ 9 ใน 10 ส่วนของจำนวนประชากรจึงได้มีที่นั่งในสภามากกว่าสมาชิกของอีก 2 ฐานันดรรวมกัน แต่การออกเสียงก็ใช้วิธีการคือ 1 ฐานันดร เท่ากับ 1 เสียง

สมาชิกสภาผู้แทนได้เดินทางมาถึงแวร์ซายส์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1789 โดยยังไม่มีผู้ใดคิดเรื่องการปฏิวัติเลย แต่ก็ได้เตรียมรายการเรื่องราวร้องทุกข์ต่อกษัตริย์มาด้วย ผู้แทนของฝ่ายฐานันดรที่สามมีจำนวนถึง 600 คน มีผู้แทนชาวนา 20 คน ที่เหลือส่วนใหญ่คือ คนชั้นกลางที่ล้วนได้รับแนวความคิดมาจากมองเตสกีเออ จอห์น ลอค และโวลแตร์ ส่วนรุสโซ้นั้นมีความคิดเห็นรุนแรงเกินไปสำหรับชนชั้นกลางที่ขณะนั้นยังไม่ต้องการใช้กำลัง

การเปิดประชุมครั้งแรกเริ่มในวันที่ 5 พฤษภาคม ได้มีการถกเถียงกันเรื่องแรกคือเรื่องการโหวต ฝ่ายอภิสิทธิ์ชนยึดตามวิธีการเดิมคือ 1 ฐานันดร เท่ากับ 1 เสียงแต่ฝ่ายสามัญชนให้ออกเสียงรายหัว เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ ฝ่ายสามัญชนจึงแยกออกมาประชุมสภาแห่งชาติฝรั่งเศส (National Assembly of France) โดยมีสมาชิกจากสภาฐานันดรที่หนึ่งและสองบางส่วนมาร่วมด้วย เตรียมเปิดการประชุมในวันที่ 20 มิถุนายน แต่สถานที่

³¹ “livres” มีค่าเท่ากับ 20 เซนต์อเมริกัน.

ประชุมกลับถูกยึด พวกนี้จึงพากันเคลื่อนย้ายไปยังสนามเทนนิส และประกาศ "Tennis Court Oath" สาบานว่าจะร่วมมือกันจนกว่าประเทศฝรั่งเศสจะมีรัฐธรรมนูญ วันที่ 23 มิถุนายน พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงทรงเรียกประชุมอีก จัดให้มีการออกเสียงเป็นแต่ละฐานันดร ฝ่ายฐานันดรที่สามไม่ยอมรับและยังจัดแยกการประชุมของตนต่อไป ทำให้พระเจ้าหลุยส์ตัดสินพระทัยยอมตามคือให้มีการออกเสียงรายหัว

ฝ่ายฐานันดรที่สามมีชัยในยกแรกแต่ก็ได้ทราบข่าวว่าฝ่ายกษัตริย์ทรงเตรียมใช้กำลังทหารโดยการเรียกทหารชายแดนเข้ามายังแวร์ซายส์ พวกกรรมกรจึงเร่งรีบให้ใช้กำลังได้ตอบในวันที่ 14 กรกฎาคม กำลังส่วนหนึ่งได้บุกเข้าทำลายคุกบาสตีย์ในฐานะเป็นสัญลักษณ์แสดงความโหดร้ายของระบอบเก่า บรรดาขุนนางพากันเดินทางออกนอกประเทศนับเป็นการสิ้นสุดยุคฟิวต์ลโดยเด็ดขาดและเป็นการสิ้นสุดคริสตศตวรรษที่ 18 ด้วย เมื่อแนวคิดแห่งคริสตศตวรรษที่ 18 ได้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมและได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในยุโรปในเวลาต่อจากนั้น

ได้มีข่าวลือแพร่สะพัดทั่วไปในเวลานั้นว่าฝ่ายขุนนางได้เตรียมการใช้กำลังกับฝ่ายปฏิวัติครั้งแล้วครั้งเล่าทำให้เกิดความหวาดเกรงโดยทั่วไปเป็น "ยุคแห่งความกลัว" (Great Fear) จนถึงวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1790 ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดสมัยฟิวต์ลตามกฎหมาย เมื่อบรรดาขุนนางได้ลุกขึ้นปฏิญาณในที่ประชุมสภาแห่งชาติที่ละคนว่าพวกตนจะไม่ยอมรับการแต่งตั้งจากสันตปาปาอีก และมีการประกาศกฎหมายรัฐธรรมนูญสงฆ์ (Civil Constitution of the clergy)³² ให้พระทุกรูปต้องปฏิญาณและรับเงินเดือนจากรัฐบาล เป็นการยกเลิกอำนาจพระสันตปาปาเหนือองค์การสงฆ์และพระในฝรั่งเศส พระสันตปาปาจึงหนุนให้พระต่อต้านรัฐธรรมนูญ (non-juring clergy) กับพระที่ยอมรับรัฐธรรมนูญอีกพวกหนึ่ง (juring priest, juring clergy) ทำให้พระแตกเป็นสองฝ่ายเช่นเดียวกับประชาชนที่ส่วนหนึ่งภักดีศาสนาและส่วนหนึ่งหนุนการปฏิวัติ

³² **Civil Constitutions of the Clergy, July, 1790** เป็นพระราชบัญญัติออกโดยสภาแห่งชาติ (National Assembly) ของฝรั่งเศส เพื่อให้คริสตจักรนิกายคาทอลิกเป็นอิสระจากสันตปาปาที่กรุงโรม และมีสถานภาพเป็นศาสนาประจำชาติฝรั่งเศสอย่างแท้จริง

บุคคลในคณะปฏิวัติเห็นควรลดอำนาจวัดเพราะวัดและกษัตริย์เป็นสถาบันที่เอารัดเอาเปรียบประชาชน ครอบครองทรัพย์สิน ที่ดิน มูลค้ำมหาศาล พระทั้งหลายจึงต้องสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อ "พระมหากษัตริย์ กฎหมาย และประชาชาติ" และฝ่ายปฏิวัติได้นำรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงลงพระนามในวันที่ 12 กรกฎาคม 1790 เตรียมประกาศใช้ในวันที่ 24 สิงหาคม สันตปาปาได้ประกาศบัพพาทขี้นกรรมฝ่ายปฏิวัติ และประณามการประกาศสิทธิมนุษยชนด้วยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1791 ประชาชนจึงแตกออกเป็นฝ่ายภักดีต่อศาสนาและฝ่ายสนับสนุนการปฏิวัติ ส่วนพระเจ้าหลุยส์ทรงตัดสินใจหนีออกนอกประเทศเพราะไม่ต้องการผิดใจกับพระสันตปาปา เพื่อสมทบกับพวกต่อต้านการปฏิวัติภายนอกประเทศและขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์ลีโอโปลด์แห่งออสเตรียในเดือนมิถุนายน 1791 แต่ทรงถูกจับเสียก่อนที่เมืองวาเรนน์

กฎหมายในลักษณะสร้างสรรค์ของฝ่ายปฏิวัติฉบับแรกคือการประกาศสิทธิมนุษยชน (Declaration of the Rights of Man) ตามแบบประกาศสิทธิ (Bill of Rights) ของอังกฤษ เมื่อประมาณ 100 ปี ก่อนหน้านั้น และประกาศสิทธิ (Bill of Rights) ของอเมริกันก่อนหน้านี้อีกสองปี แต่ของฝรั่งเศสจะย้ำแนวคิดประเทืองปัญญาของนักปรัชญาแห่งสมัยนั้นด้วยคือสิทธิในการดำรงชีวิต (Life) เสรีภาพ (Liberty) และทรัพย์สิน (Property) ที่จะถูกรวมเข้าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ด้วย นอกจากนี้จะรวมเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา การพูด การพิมพ์ และการร่วมชุมนุมคัดค้านการใช้กำลังใด ๆ ที่มีผลเป็นการคุกคามการเรียกร้องอิสรภาพและต่อต้านการจับกุมคุมขังผู้เรียกร้องทุกรูปแบบ

การจัดการปกครองส่วนกลางตามรูปแบบของมองเตสกีเออคือการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ มีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Assembly) มีสมาชิก 745 คน เลือกตั้งมาทำหน้าที่เทอมละ 2 ปี จำกัดสิทธิผู้เลือกเฉพาะเพศชายอายุ 25 ปี สามารถเสียภาษีจากรายได้ของตน 3 วัน มีจำนวนถึง 4 ล้านคน มีฐานะเป็นพลเมืองกระฉับกระเฉง ("active" citizens) ส่วนที่เหลืออยู่อีก 3 ล้านคนจะมีฐานะเป็น "พลเมืองเฉื่อย" ("passive" citizens) สามารถเข้าไปนั่งในสภานิติบัญญัติโดยต้องเสียภาษีจากค่าจ้าง 50 วัน ทำให้มีชาวฝรั่งเศสที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้พร้อมสรรพเพียง 50,000 คน และอำนาจตกอยู่ในมือชนชั้นกลาง (bourgeoisie) กษัตริย์ยังคงมีอำนาจด้านการต่างประเทศ แต่จะประกาศสงครามหรือทำสนธิสัญญาใด ๆ โดยไม่ผ่านสภานิติบัญญัติไม่ได้ แบ่งประเทศเป็น 83 แขวง (departments) และแต่ละแขวงจะมีสภาที่เลือกขึ้นมากันเอง

สภาแห่งชาติสลายตัวลงในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1791 และสภานิติบัญญัติได้ดำเนินการต่อมามีสภาผู้แทนราษฎรที่เลือกตั้งเข้ามาตามความหวังของไวลแตร์และมองเตสกีเออซึ่งคงจะภาคภูมิใจไม่น้อย ถ้าทั้งสองคนนั้นไม่ถึงแก่กรรมไปก่อน ฝรั่งเศสได้มีระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญและ "ประเทืองปัญญา" อย่างแท้จริง ศาสนาโรมันคาทอลิกต้องขึ้นตรงต่อรัฐบาล ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ แต่รัสเซียก็ยังคงจะยังมีความสุขไม่มากพอเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ดังที่หวังไว้

3. สงครามกับต่างชาติและความล้มเหลวของการประนีประนอม

ผลของการปฏิวัติมีต่อชนชั้นกลางมากคือการได้มีฐานะทางสังคมเท่าเทียมขุนนาง ขาวนา ชาวไร่ ได้สิทธิการโหวต และไม่ต้องตกอยู่ภายใต้ระบอบฟิวดัลอีก เจ้าของที่ดินผืนเล็ก ๆ ได้ที่ดินของขุนนางและวัดมาเพิ่ม ฝ่ายที่ได้ประโยชน์เหล่านี้จึงพอใจผลของการปฏิวัติและไม่ต้องการให้ดำเนินการปฏิวัติต่อไปอีก

แต่กลุ่มที่ไม่พอใจการปฏิวัติก็คือพระราชวงศ์ ขุนนางชั้นสูง พระส่วนใหญ่และนายทหารระดับสูงที่ยังคงต้องการสิทธิพิเศษของตนไว้ อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกกรรมกรในเมืองและคนยากจนที่ต้องการให้กงล้อปฏิวัติหมุนไปให้สุดแรงเกิด พวกนี้ไม่มีที่ดิน ไม่มีสิทธิโหวตจึงต้องการสิทธิสมบูรณีกว่าที่เป็นอยู่และต้องการความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงด้วย

ฝ่ายหัวรุนแรงที่แม้จะเป็นคนส่วนน้อยแต่มีการรวมกลุ่มกันอย่างแข็งขัน กลุ่มแรกคือจिरองแดง (Girondins)³³ ในสภาแห่งชาติและกลุ่มที่ดำเนินการเคลื่อนไหวอยู่นอกสภาโดยเฉพาะคือ “Jacobin Club” เป็นสโมสรที่มีอิทธิพลมากที่สุด และต่อมาได้พัฒนาไปเป็นกลุ่มหัวรุนแรงที่สุด มีหัวหน้าคือ **ซอง ปอล มาราท** (Jean Paul Marat) มีกำเนิดเป็นชาวสวิส ต่อมาได้ประกอบอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ คนต่อมาคือ **จอจ ซาค ดังตอง** (Georges Jaques Danton) เป็นนักพูดผู้มีชื่อเสียง และต่อมาคือ **แมกซิมิเลียนเดอโรบสปีแอร์** (Maximilien de Robespierre) ที่ต่อมากลายเป็นนักเผด็จการเคยเป็นทนายและเป็นผู้พิพากษามาก่อน มีความเชื่อมั่นในทฤษฎีของรูโซและยังต้องการให้กำจัดคริสตศาสนาแบบถอนรากถอนโคนด้วย

การเคลื่อนไหวภายนอกประเทศคือการเคลื่อนไหวของกษัตริย์ออสเตรียและปรัสเซีย ผู้ไม่ทรงต้องการให้เชื้อปฏิวัติแพร่หลายเข้าไปในประเทศตนจึงเสนอเงื่อนไขที่เป็นการคุกคามฝ่ายปฏิวัติและฝ่ายปฏิวัติก็ตระหนักดีว่าถ้าออสเตรียและปรัสเซียชนะสงครามก็อาจจะรื้อฟื้นระบอบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมาใหม่ ระบอบกษัตริย์ก็จะต้องดำรงอยู่ต่อไปในฝรั่งเศส ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของคณะปฏิวัติต่อสงครามที่จะเกิดขึ้น พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงต้องเสด็จไปสภานิติบัญญัติในเดือนเมษายน ค.ศ. 1792 เพื่อประกาศสงครามกับออสเตรียและปรัสเซีย มีผู้คัดค้านเพียง 7 เสียง ทำให้ฝรั่งเศสต้องเข้าสู่สงครามในสภาพที่อ่อนล้าเพราะแม่ทัพนายกองซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนาง ล้วนพากันอพยพออกนอกประเทศ

ดังนั้นในที่สุดทหารออสเตรียและปรัสเซียก็สามารถเดินทัพเข้ากรุงปารีส ชาวฝรั่งเศสพากันโกรธแค้นกษัตริย์และขุนนางวาระบไม่เต็มที เพราะก่อนหน้านี้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ก็ต้องถูกจับที่ชายแดนขณะกำลังพยายามหลบหนีออกนอกประเทศในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1791 ประชาชนจึงรวมตัวกันเดินทางมายังพระราชวังของกษัตริย์ในวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1792 กษัตริย์และบรรดาพระราชวงศ์ต่างตกพระทัยพากันหลบหนีมายังสภานิติบัญญัติซึ่งก็เข้าเกินไปเมื่อประตูวังถูกพังและทหารชาวสวิสหลายคนก็เฝ้าอยู่ได้ถูกฆ่าตาย สภาจึงประกาศถอดถอนพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จากราชบัลลังก์ และเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญใหม่

³³ ชื่อจिरองแดงมาจากชื่อผู้นำของกลุ่มจากซานเมืองเบอร์โตไนต์พาร์ทเมนท์แห่งจिरอง (Gironde).

ดังต้องได้อำนาจและเตรียมระดมพลสู่แนวหน้า ท่ามกลางข่าวลือว่าพวกขุนนางและพระกำลังเตรียมการสังหารครอบครัวของทหารเหล่านั้น ฝ่ายรัฐบาลใหม่จึงต้องลงมือสังหารพระที่ไม่ยอมรับรองรัฐธรรมนูญ (non-juring) และพวกขุนนางขนานใหญ่ระหว่างสามสัปดาห์แรกของเดือนกันยายน ค.ศ. 1792 มีผู้ต้องสังเวชชีวิตไปถึงพันคน การจัดตั้งสภาคอนเวนชัน (National Convention) ต่อมาจึงต้องรีบดำเนินการเพื่อยุติความรุนแรงทั้งหมด โดยฝ่ายหัวรุนแรงได้รับการเลือกตั้งเข้ามามากที่สุด

พวกจิรองแดงเป็นฝ่ายซ้าย³⁴ ในสภานิติบัญญัติ แต่เมื่อถึงสมัยสภาคอนเวนชันครั้งนี้ พวกจิรองแดงกลับกลายเป็นฝ่ายขวาสุด พวกฝ่ายซ้ายใหม่ประกอบด้วยสาวกจาโคแบงของมาราต์ ดังตอง และโรเบสปีแอร์ ส่วนใหญ่จากปารีส ได้ชื่อว่าเป็นพวก “Mountain” เพราะได้นั่งอยู่ในเก้าอี้สูงสุดในสภา ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อปกครองฝรั่งเศสต่อมามาก 3 ปี (ค.ศ. 1792-1795) ถือเป็นปีที่นำต้นตอที่สุดของการปฏิวัติ

สาธารณรัฐฝรั่งเศสครั้งแรก (The First French Republic : ค.ศ. 1792-1804)

กฎหมายฉบับแรกสุดของสภาคอนเวนชันคือการประกาศสถาปนาประเทศฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐ ยกเลิกระบอบกษัตริย์และกล่าวหาว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงทรยศต่อชาติติดต่อกับศัตรูนอกประเทศจึงต้องถูกส่งเข้าเครื่องกิโยติน ข่าวนี้สร้างความตกใจให้กับผู้นำประเทศยุโรปตะวันตกทั้งหมดจนอังกฤษตัดสินใจเข้าร่วมกับออสเตรีย ปรุสเซีย ดัทช์ เนเธอร์แลนด์ สเปน ปอร์ตุเกส ซาร์ดิเนีย และเนเปิล เป็นคณะพันธมิตรเพื่อทำลายฝ่ายปฏิวัติในฝรั่งเศส และฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ขึ้นมาใหม่ ภายในประเทศนั้นพวกพระ “non-juring” ได้ปลุกระดมให้ชาวนาวังเต้ (Vendee) ลุกฮือขึ้นต่อสู้รัฐบาลหัวรุนแรงของฝรั่งเศส การจลาจลขยายไปใน 60 มณฑลจากจำนวนเต็ม 83 มณฑลและทหารเรือฝรั่งเศสในเมดิเตอร์เรเนียนได้เรียกร้องให้กองเรือบริติชเข้ามาเสริมกำลังกับตน ฝ่ายจิรองแดงในสภาคอนเวนชันก็เข้าข้างพวกจลาจลด้วย

ผู้นำ “Mountain” ตัดสินใจตอบโต้โดย the Paris Commune หรือรัฐบาลที่ปารีส ซึ่งจาโคแบงควบคุมอยู่ทั้งหมดกลับยุให้ฝูงชนที่ลุกฮือในปารีสจับกุมผู้นำฝ่ายจิรองแดง 29 คน ทำให้ไม่มีฝ่ายต่อต้านจาโคแบงในสภาอีก โรเบสปีแอร์ ดังตอง และบริวารของเขาได้เริ่ม “สมัยน่าสะพึงกลัว” (Reign of Terror)³⁵ ด้วยจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ การรวมฝรั่งเศสเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรักษาการปฏิวัติและการแพร่ขยายผลของการปฏิวัติออกไปอีก

³⁴ เป็นต้นกำเนิดของคำว่า “พรรคฝ่ายซ้าย” ในปัจจุบัน เพราะพรรคอนุรักษนิยมได้นั่งอยู่ทางด้านขวามือของประธานสภา และพวกเสรีนิยมกับพวกหัวรุนแรงนั่งอยู่ทางด้านซ้าย.

³⁵ มาราต์ถูกสังหารในเดือนกรกฎาคม.

สภาคอนเวนชันได้ตั้งหน่วยตำรวจลับ 12 คน และศาลปฏิวัติทำหน้าที่ตัดสินคดีโดยไม่ ต้องไต่สวน มีคนถูกลงโทษในครั้งนั้นไม่น้อยกว่า 16,000 คน นอกจากนี้คือการเร่งระดมพลและ จัดตั้งกองทัพขึ้นใหม่ไปรบแนวหน้าด้วยอุดมคติป้องกันชาติทำให้กองทัพพันธมิตรต้องเป็นฝ่าย แพ้และถอยร่นไปชายแดน โรเบสปีแอร์ดำเนินการปกครองภายในประเทศแบบกึ่งสังคมนิยม ยูโทเปีย คือการบังคับซื้อที่ดินจากคนรวยมาจัดแบ่งให้กับกรรมกรและชาวไร่ชาวนาด้วย ระบบการเข้าซื้อจากรัฐบาล เริ่มการใช้ระบบเมตริก พระราชวังลูฟร์ (Louvre) ถูกเปลี่ยนไป เป็นพิพิธภัณฑสถานศิลปะ จัดตั้งหอสมุดและหอจดหมายเหตุแห่งชาติและโรงเรียนรัฐบาลเพื่อ จัดการศึกษาทั่วไปสำหรับประชาชน ผู้คนเริ่มรู้จักระบอบประชาธิปไตยแบบที่รัสเซียเขียนไว้ใน หนังสือ ผู้หญิงปารีสแต่งกายแบบกรีก และยกเลิกยศ ตำแหน่งของขุนนางทั้งหมด ชายและ หญิงฝรั่งเศสจะมีฐานะเป็นพลเมืองเท่าเทียมกัน

ความมุ่งหวังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโรเบสปีแอร์คือการยกเลิกการนับถือคริสตศาสนา เปลี่ยนไปนับถือพระเจ้าในสมัยประเทืองปัญญา และพระเจ้าสูงสุดตามแบบที่รัสเซียเขียนไว้ (Supreme Being) เขาสั่งปิดโบสถ์คริสตศาสนาทุกแห่ง แม้แต่ปฏิทินก็พยายามยกเลิกความ เป็นคริสตศาสนาด้วยการยกเลิกวันอาทิตย์ กำหนดเดือนเก่ากันและใช้ชื่อตามฤดูเท่านั้น ปีที่ 1 จะเริ่มจากวันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1792 คือวันประกาศสถาปนาเป็นสาธารณรัฐ

การเปลี่ยนแปลงของโรเบสปีแอร์ได้ก่อศัตรูขึ้นไม่น้อย แม้แต่ดังดองก็ชักชวนให้ โรเบสปีแอร์เปลี่ยนมาเดินสายกลาง ดังดองจึงถูกส่งเข้าเครื่องกิโยตินพร้อมบริวาร สมาชิก สภาคอนเวนชันไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองปลอดภัยอีกต่อไปจึงนัดประชุมกันกำจัดโรเบสปีแอร์ และส่ง เขาเข้าเครื่องกิโยตินในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1794

คณะไดเรกทอรี (The Directory : ค.ศ. 1795–1799)

เมื่อโรเบสปีแอร์ต้องพ้นหน้าที่บริหารไปในวันที่ 27 กรกฎาคม ซึ่งเท่ากับวันที่ 9 Thermidor³⁶ ของปฏิทินปฏิวัติ ปฏิบัติการต่อต้านที่ตามมานั้นจะถูกเรียกว่า “Thermidorian Reaction” ส่วนใหญ่เป็นบุชัวส์ที่ตระหนักว่าพวกสังคมนิยมจะเข้ามาเปลี่ยนระบบสังคมทั้งหมด

³⁶ สภาแห่งชาติ (The National Convention) ได้เปลี่ยนปฏิทินใหม่โดยนับวันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1792 เป็นวันที่ 1 ของปฏิทินใหม่ เนื่องจากเป็นวันที่ฝรั่งเศสสามารถขับไล่กองทัพต่างชาติออกไปได้ใน การรบที่วัลมี (Valmy) ต่อมาเมื่อสถานการณ์กลับรุนแรงไปถึงยุคน่าสะพึงกลัวของโรเบสปีแอร์จึงเกิด คณะบุคคลที่ต่อต้านเขาขึ้นเรียกชื่อว่า “Thermidorians” ในเดือนแห่งเทอร์มิดอร์ (กรกฎาคม ค.ศ. 1794) และคำว่า “Thermidorean Reaction” ก็มีความหมายว่า “ปฏิบัติการต่อต้านความน่าสะพึงกลัว”.

การตายของโรเบสปีแอร์และบิรวารจึงเท่ากับเป็นการยุติความน่าสะพึงกลัว พวกบู้ชัวส์จัดการล่าสังหารพวกจาโคแบง และใน ค.ศ. 1795 ได้มีการเตรียมร่างรัฐธรรมนูญใหม่ กำหนดให้คนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิโหวต วุฒิสมาชิก (Council of Elders) 250 คน จะต้องมียุอายุ 40 ปี และแต่งงานแล้ว และสมาชิกสภาห้าร้อย (Council of Five Hundred) จะต้องมียุอายุ 30 ปี อำนาจบริหารจะอยู่ในมือของไดเรกเตอร์ (directors) 5 คน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี เลือกตั้งมาจากสมาชิกของสองสภาข้างต้น ไดเรกเตอร์จะต้องมียุอายุ 40 ปีขึ้นไป และแต่งงานแล้วด้วย คณะไดเรกเตอร์ได้ทำหน้าที่แทนสภาคอนเวนชันในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1795³⁷

ในสมัยไดเรกเทอรีระหว่าง ค.ศ. 1795-1799 นี้เอง ที่นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonapart) เริ่มปรากฏชื่อ เนื่องจากคณะไดเรกทอรีไม่อาจรักษาความสงบได้ แม้จะได้ยุติสงครามกับสเปนและปรัสเซียแล้ว แต่ยังคงอยู่ในภาวะสงครามกับอังกฤษ ออสเตรีย และซาร์ดิเนีย การคลังประสบปัญหา และภายในประเทศแตกออกเป็นฝักฝ่าย ทำให้ประชาชนเริ่มมองหาวีรบุรุษที่จะช่วยยุติสงครามภายนอกประเทศและสร้างความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ บุคคลนั้นคือนโปเลียนที่สามารถกำจัดคณะไดเรกทอรีในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1799 ประกาศตนเป็นผู้นำให้การปฏิวัติฝรั่งเศสมีลักษณะเป็นการหมุนวงล้อกลับจากราชวงศ์บูร์บองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมวลชนที่โวลแตร์ มองเตสกีเออ และรุสโซเคยฝันไว้แต่สิ่งที่ฝรั่งเศสได้มาแทนก็คือผู้เผด็จการที่ฉลาดเฉลียวเท่านั้น

ยุคนโปเลียน (Napoleonic Era) : ค.ศ. 1799-1815

นอกจากความสามารถทางทหารแล้ว นโปเลียนจะมีบทบาทในเชิงอารยธรรมคือการเผยแพร่ยุคประเทืองปัญญาและการปฏิวัติฝรั่งเศสไปทั่วยุโรป ท่านผู้นี้เริ่มบทบาทเมื่อคณะไดเรกทอรีโดยพอล บาราส (General Paul Barras) เตรียมการเลือกสมาชิกสภาคอนเวนชันใหม่ ในวันที่ 13 Vendemiaire (5 ตุลาคม ค.ศ. 1795) นโปเลียนได้กลายเป็นหนึ่งในสภาคอนเวนชันและในที่สุดคณะไดเรกทอรี ก็เกิดเกรงว่านโปเลียนจะมีอำนาจมากเกินไปจึงส่งนโปเลียนไปรบนอกประเทศคืออียิปต์³⁸ พอดีอังกฤษชนออสเตรียกับรัสเซียเป็นพันธมิตรครั้งที่สองสามารถทำลายกองเรือฝรั่งเศสอย่างยับเยิน นโปเลียนจึงเดินทางกลับประเทศปลดคณะไดเรกทอรีสถาปนาตนเองเป็นดิตเตเตอร์ ในวันที่ 18 Brumair (9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1799)

³⁷ รัฐบาลใหม่จึงใช้ชื่อว่า “ไดเรกทอรี” (Directory) ด้วย.

³⁸ นโปเลียนได้พบศิลาจารึกโรเซตต้า (Rosetta Stone) ซึ่งเป็นประโยชน์มากสำหรับการศึกษาภาษาอียิปต์และประวัติศาสตร์โลกโบราณ.

คณะกงสุลเทศ (The Consulate) ค.ศ. 1799-1804

เพื่อกลบเกลื่อนลักษณะเผด็จการของตน นโปเลียนจึงให้มีการร่างรัฐธรรมนูญและคงรูประบอบรัฐสภาไว้ นโปเลียนดำรงตำแหน่งกงสุลคนที่หนึ่ง (First Consul) มีอำนาจในการแต่งตั้งข้าราชการฝ่ายพลเรือนและทหาร มีอำนาจในการประกาศสงครามและทำสนธิสัญญาควบคุมกองทัพ และทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย นอกจากนี้นโปเลียนแล้วจะมีกงสุลอีกสองคน และมีคณะตรีบุ้นทำหน้าที่พิจารณากฎหมายส่วนการปกครองท้องถิ่นจะตกอยู่ในความควบคุมอย่างเด็ดขาดจากรัฐบาลกลาง

ในด้านการต่างประเทศนั้น นโปเลียนทำสัญญาสงบศึกกับอเมริกาใน ค.ศ. 1800 ทำสงครามกับออสเตรียในภาคเหนือของอิตาลีทำให้ออสเตรียต้องผละจากพันธมิตร เกลียกล่อมชาร์ปอลของรัสเซียให้ออมสงบศึกและยังสามารถชักนำอังกฤษให้ยินยอมทำสนธิสัญญาอามียงส์ด้วยใน ค.ศ. 1802 (Treaty of Amiens, 1802)

นโปเลียนดำเนินการร่างกฎหมายที่เรียกว่า “Civil Code” โดยคณะกรรมการด้านกฎหมายที่นโปเลียนไว้วางใจ และในที่สุดนโปเลียนเองได้เข้าร่วมในคณะกรรมการด้วยทำให้กฎหมายฉบับนี้ได้ชื่อว่าเป็น “กฎหมายนโปเลียน” (Code Napoleon) เป็นต้นแบบของกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา มีลักษณะเป็นการรวมกฎหมายการค้าและอาชญากรรมให้เป็นหมวดหมู่ ทำให้นโปเลียนได้ทรงรับฉายาในเวลาต่อมาด้วยว่าเป็น “จัสติเนียนองค์ที่ 2”³⁹

ทางศาสนานั้น นโปเลียนทรงตระหนักดีว่าสันตปาปา “มีคนหนุนหลังอยู่แน่ ๆ” ไม่น้อยกว่า 200,000 คน ดังนั้นการเริ่มต้นด้วยดีจึงควรวางวิธีการประนีประนอมเท่านั้น จนถึง ค.ศ. 1801 จึงมีการร่างกงกอร์ดา (Concordat of 1801) เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและนิกายโรมันคาทอลิกจนถึงเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 กำหนดให้นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาของชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่ แต่รัฐบาลมีอำนาจในการเลือกบิชอปโดยให้

³⁹ พระจักรพรรดิผู้มีชื่อเสียงแห่งจักรวรรดิโรมันตะวันออก (ค.ศ. 527-565) ทรงโปรดให้มีการรวบรวมกฎหมายที่กระจัดกระจายมาจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อวางรากฐานสำคัญในการปกครอง มีคณะตรีโบเนียน (Tribonian) ร่างกฎหมายภายใน 2 ปี (ค.ศ. 529) เรียกเป็นภาษาละตินว่า Corpus juris Civilis (Body of Civil Law) ประกอบด้วย Code คือตัวบทกฎหมายแท้ ๆ Novels เป็นภาคผนวกของ Code เขียนเป็นภาษากรีก Digest (Pandects) ประมวลความเห็นของนักนิติศาสตร์ และส่วนที่ 4 คือ Institute เป็นตำรากฎหมายของนักศึกษา.

สันตปาปาเป็นผู้แต่งตั้ง ส่วนพระชั้นรอง ๆ ลงไปให้บิชอปแต่งตั้งและดูแลเป็นทอด ๆ ไป รัฐเป็นผู้จ่ายเงินเดือนบิชอปแต่บิชอปต้องสาบานตนต่อรัฐ สิ่งที่สันตปาปาได้รับจากการยอมตกลงดังนี้คือการได้ทรัพย์สิน ที่ดินของวัดที่รัฐบาลปฏิบัติยึดไปคืนกลับให้ทางวัด ขณะที่สันตปาปากำลังจะยอมลงนามในข้อตกลงนี้ โนโปเลียนก็เพิ่มข้อความอีกคือการทำวัดขึ้นกับรัฐ โดยรัฐจะช่วยเหลือเงินเดือนให้พระโปเรเตสแดนที่เท่ากับพระคาทอลิก และพระทุกรูปจะตกอยู่ภายใต้การดูแลของตำรวจรัฐ

ทางการศึกษานั้นโนโปเลียนให้รวมเข้ามาอยู่ภายใต้คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีชื่อว่า “University of France” จัดการศึกษาเพื่อเน้นการโฆษณาชวนเชื่อผลงานของรัฐบาล ซึ่งก็เป็นผลดีที่ประชาชนมีโอกาสดีขึ้นในการเรียนรู้

สิ่งที่โนโปเลียนไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จคือการยึดครองดินแดนในทวีปอเมริกาเหนือจนถึงกับต้องขายหลุยส์เซียนนาให้สหรัฐฯ ในสมัยประธานาธิบดีเจฟเฟอร์สัน ด้วยราคา 16,000,000 เหรียญ เพราะไม่พร้อมทำสงครามกับอังกฤษ ทั้งขณะนั้นยังเกิดโรคระบาดและมีการต่อต้านจากชาวพื้นเมือง ฝรั่งเศสเห็นว่าไม่คุ้มค่าที่จะยึดหลุยส์เซียนนาไว้ โนโปเลียนได้ทรงสวมมงกุฎจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1804

สมัยจักรวรรดิครั้งแรก (The First Empire : ค.ศ. 1804-14 และ 1815)

อังกฤษจับตามองการสร้างอำนาจของโนโปเลียนด้วยความระแวง และได้เตรียมจัดตั้งพันธมิตรครั้งที่สามใน ค.ศ. 1803 เพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของโนโปเลียนก่อน ร่วมกับออสเตรียและรัสเซียกองทัพฝรั่งเศสถูกส่งมาถึงบริเวณช่องแคบเฟซิญหน้ากับกองทัพเรือของลอร์ดเนลสัน ขณะเดียวกันทางบกนั้นกองทัพฝรั่งเศสก็เตรียมบุกออสเตรียและรัสเซีย เฟซิญหน้ากันที่เมืองอุล์ม (Ulm) ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของเยอรมนี ออสเตรียยอมแพ้ ส่วนในการยุทธ์ทางเรือที่ทราฟัลการ์ (Trafalgar) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของปอร์ตุเกส วันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1805 อังกฤษชนะแต่ต้องสูญเสียลอร์ดเนลสันผู้เป็นแม่ทัพเรือ

กองทัพบกของฝรั่งเศสจึงรุกหน้าผ่านเมืองอุล์มเข้าสู่ออสเตรีย (Austerlitz) ออสเตรียยอมแพ้ปล่อยให้รัสเซียถอยร่น ปรัสเซีย⁴⁰ จึงประกาศสงครามกับฝรั่งเศสแต่ฝ่ายฝรั่งเศสรบชนะ (ค.ศ. 1806) จักรพรรดิฝรั่งเศสยกกองทัพเข้าเบอร์ลินพอดีได้ข่าวว่ารัสเซียกำลังเร่งเสริมกำลังในโปแลนด์ โนโปเลียนจึงรีบยกกองทัพตรงไปรบชนะรัสเซียในการรบที่

⁴⁰ รัชสมัยเฟรเดอริกมหาราช.

ฟรืดแลนด์ (Friedland, 1807) ชาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ทรงเรียกร้องให้ทำสัญญาสงบศึกคือ **สนธิสัญญาทิลซิท** (Treaty of Tilsit) เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1807 ทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปขณะที่รัสเซียตกอยู่ในฐานะเป็นรอง แต่ก็มีสิทธิจัดการกับตุรกีและยุโรปตะวันออกตามแต่รัสเซียต้องการ ยกเว้นการยึดครองคอนสแตนติโนเปิลเท่านั้นที่ฝรั่งเศสยอมไม่ได้ ชาร์อเล็กซานเดอร์ทรงตกลงช่วยฝรั่งเศสทำสงครามกับอังกฤษและบังคับให้สวีเดนเข้าร่วมด้วย

ปัจจัยความเสื่อมอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดินโปเลียน

1) ใน ค.ศ. 1808 ยุโรปเกือบทั้งหมดยกเว้นเกาะอังกฤษต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝรั่งเศส นโปเลียนทรงพยายามเผยแพร่ “แนวคิดประเทืองปัญญาแบบฝรั่งเศส” ไปพร้อมกันทำให้ยุโรปบางส่วนที่เหลือพลอยได้รับแนวคิดและรูปแบบองค์กรฝรั่งเศสด้วย ราชอาณาจักรนโปเลียนดำรงอยู่ต่อมาเกือบห้าปี จนถึง ค.ศ. 1812 ก็ส่อเค้าของการล่มสลายเหมือนนโปเลียนเตรียมจัดการกับอังกฤษด้วยการใช้แผนการณีกดดันทางเศรษฐกิจคือการปิดล้อมหรือที่มีชื่อว่า **“Continental System”** ไม่ให้มีการค้าขายระหว่างประเทศบนภาคพื้นยุโรป กับอังกฤษ แต่ด้วยความเป็นเจ้าของทะเลของอังกฤษทำให้อังกฤษสามารถแสวงหาหนทางทะเลติดต่อกับบางประเทศบนภาคพื้นยุโรปที่ยังคงมีความต้องการสินค้าจากอังกฤษอยู่ ทำให้การปิดล้อมของฝรั่งเศสไร้ผลและกลายเป็นเพียง **“แผนการณืบนกระดาษ”** (Paper Blockade)

2) การเกิดลัทธิจักรวรรดินิยมในดินแดนยึดครองของนโปเลียนเป็นสปิริตรวมที่ทำให้เกิดความรักชาติอย่างรุนแรงเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในฝรั่งเศสยุค **“levee en masse of 1793”**⁴¹ เพื่อต่อต้านการถูกกดขี่จากกองทัพนโปเลียน เริ่มจากสเปนซึ่งนโปเลียนส่งโจเซฟ พี่ชายไปปกครอง ชาวสเปนได้ร่วมกันจัดตั้งหน่วยกองโจร (guerilla)⁴² โจมตีกองทัพนโปเลียนในมาดริค ขณะที่อังกฤษได้เตรียมแต่งตั้งอาร์เธอร์ เวลเลสลีย์ (Arthur Wellesley) ซึ่งต่อมาคือ ดยุกแห่งเวลลิงตัน (Wellington) และปรัสเซียแต่งตั้ง บารอน ฟอน สเติน (Baron Von Stein) ศึกษาการเคลื่อนไหวของนโปเลียนอย่างลับ ๆ จนถึง ค.ศ. 1809 ออสเตรียประกาศสงครามกับฝรั่งเศส ซึ่งแม้จะเป็นฝ่ายแพ้ในการรบ แต่ก็กลับปลุกใจให้ประชาชนในหลายประเทศยุโรปเกรงกลัวนโปเลียนและเตรียมการปลดปล่อยตัวเองหากมีโอกาส

⁴¹ levee en masse of 1793 เป็นการเริ่มเคลื่อนไหวของมวลชนที่ไร้ร่องรอยบ้างคั้งนำโดยจาโคแบง เพื่อล้มล้างสถาบันเก่าและฝ่ายตรงกันข้ามให้สิ้นซาก เพื่อให้ได้มาซึ่งอุดมการณ์สูงสุดที่ตนฝันไว้ในลักษณะของ Utopia.

⁴² ชาวสเปนจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ก่อตั้งหน่วยรบแบบกองโจร (Guerilla Warfare) เป็นครั้งแรก.

3) พระจักรพรรดินโปเลียนทรงเริ่มประชวรด้วยพระโรคมะเร็งในกระเพาะอาหาร และเริ่มทรงท้อกับสงครามที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา จากสงครามในรัสเซีย ค.ศ. 1812 เมื่อ พระจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์ที่ 1 ทรงละเมิด “Continental System” เปิดเมืองท่ารับอังกฤษ นโปเลียนทรงระดมพลถึง 600,000 คน บุกรัสเซียที่รบด้วยการถอนหนี ทำให้ฝรั่งเศสต้องบุก ไกลไปจากฐานที่มั่นของตนไปมาก การรบอย่างรุนแรงเกิดขึ้นที่มอสโก ฝรั่งเศสเข้าเมืองได้ แต่อเล็กซานเดอร์ไม่ยอมทำสัญญาสันติภาพ ปล่อยให้กองทัพฝรั่งเศสตั้งมั่นอยู่โดยไม่มีที่กำบัง ขณะที่ฤดูหนาวย่างเข้ามา นโปเลียนพยายามถอยทัพแต่ก็ช้าเกินไป ทหารฝรั่งเศสต้องต่อสู้กับความหนาวเย็นและขาดแคลนอาหารกับการบุกโจมตีของกองทหารคอซแซคของรัสเซีย ทำให้ทหารจำนวน 600,000 คนนั้น สามารถหนีกลับประเทศฝรั่งเศสได้เพียง 20,000 คน

เมื่อนโปเลียนเสด็จถึงปารีสก็ต้องเผชิญการจลาจลในหลายประเทศที่เข้าร่วมกับ รัสเซียเพื่อการปลดปล่อย โดยเฉพาะที่เมืองไลป์ซิก (Leipzig) ในภาคกลางของเยอรมนี เดือนตุลาคม ค.ศ. 1813 นโปเลียนประสบความพ่ายแพ้อย่างเด็ดขาด ในปีต่อมากองทัพ พันธมิตรก็เคลื่อนเข้าปารีส⁴³ พระจักรพรรดิต้องยอมจำนนที่ฟงแตนโบล (Fontainbleau) ยอมสละราชบัลลังก์และเสด็จไปประทับที่เกาะเอลบา (Elba) นอกชายฝั่งอิตาลีเป็นเวลา 10 เดือน

พระเจ้าหลุยส์ที่ 18

พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 (Count of Provence) ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น กษัตริย์ของประเทศฝรั่งเศสประกาศยกเลิกธงสามสี เปลี่ยนเป็นธงขาวดอกกลีซีของราชวงศ์ บูร์บองอีกครั้งหนึ่ง หาราชการเริ่มหันกลับไปสู่ระบอบเก่า และพระเรียกร้องที่ดินคืนจากชาวนา

เหตุการณ์ร้อยวัน (The Hundred Days)

ในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1815 พระจักรพรรดินโปเลียนเสด็จหนีจากเกาะเอลบาถึง ปารีสในวันที่ 20 มีนาคม พระเจ้าหลุยส์ต้องเสด็จหนีไปเบลเยียมปล่อยให้ นโปเลียนกลับมา ปกครองอีกครั้งหนึ่ง พันธมิตรปรัสเซีย ออสเตรีย รัสเซีย และอังกฤษจึงรวมตัวกันอีกครั้งหนึ่ง

⁴³ Delamar Jensen et al., **The World of Europe** 1500–1815 (Missouri : Forum Press, 1973), pp. 372-380.

ทำสงครามที่วอเตอร์ลู (Waterloo) วันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1815 ดยุคแห่งเวลลิงตันเอาชนะ
นโปเลียนได้ต้องทรงสละบัลลังก์อีกครั้งหนึ่ง และถูกส่งพระองค์ไปเกาะเซนต์เฮเลนา
(St. Helena) จนสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1821 และพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ได้กลับมาปกครอง
ประเทศฝรั่งเศสอีก

การเสด็จจากวอเตอร์ลูสู่ปารีสของพระเจ้าจักรพรรดินโปเลียน พระจักรพรรดิเสด็จยังบ้านของ
ชาวนา ทรงจ้องดูเปลวไฟในเตาผิงเสมือนจะทรงหวนนึกถึงอดีตหรืออาจจะทรงหวังถึงอนาคตที่รุ่งโรจน์
ของพระองค์ก็เป็นได้ทั้งสองอย่าง

(ที่มา : Thomas D. Clark et al., *America's World Frontiers*)

สภาพการณ์หลังสมัยนโปเลียน : การฟื้นฟูและการต่อต้าน

การหมดอำนาจของนโปเลียนก็คือการหมดสมัยของการมีวีรบุรุษผู้สร้างสถานการณ์
หลาย ๆ อย่างภายหลัง ค.ศ. 1789 เมื่อมีการประชุมสภาแห่งรัฐ (Estates-General) ตลอดเวลา
26 ปีที่ผ่านมาล้วนมีเหตุการณ์สับสนวุ่นวาย ความหวัง การสับสนทดลอง และสงครามประชาชน
เริ่มเหนื่อยล้าต่ออุดมการณ์ปฏิวัติขณะที่พระราชวงศ์ และขุนนางกลับมีความหวังขึ้นมาใหม่
เพื่อยุติผลของการปฏิวัติฝรั่งเศส ปิดฉากของมิราบ็อ (Mirabeau) โรเบสปีแอร์และนโปเลียน
กับยุคแนวคิดของไวลแตร์และรูโซโดยสิ้นเชิง บรรดาผู้นำหลายชาติยุโรปจึงมาพบกันที่เมือง
หลวงของออสเตรียคือกรุงเวียนนา ในฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. 1814 ซึ่งนับเป็นการรวมตัวของฝ่าย
อนุรักษนิยมอย่างแท้จริง

1. การประชุมที่เวียนนา (The Congress of Vienna : ค.ศ. 1814-1815)

ผู้แทนของประเทศต่าง ๆ ที่มาประชุมคือลอร์ด คัสเทิลเรห์ (Lord Castlereagh)
ของอังกฤษ กษัตริย์เฟรเดอริกวิลเลียมที่ 3 แห่งปรัสเซีย อเล็กซานเดอร์ที่ 1 แห่งรัสเซียมี

กษัตริย์ฟรานซิสที่ 1 ของออสเตรียทรงทำหน้าที่เจ้าภาพโดยมีมันสมองของคณะผู้เจรจาให้แก่ นายกรัฐมนตรีออสเตรีย คือเจ้าชายคลีเมน ฟอน เมตเตอร์นิค (Prince Clemens von Metternich) กำหนดพื้นฐานการประชุมในลักษณะของการขอความเห็นชอบเพื่อจัดระเบียบยุโรปใหม่ คือการกลับไปปกครองดินแดนเท่าที่เคยเป็นอยู่ก่อนสมัยนโปเลียน และที่สำคัญคือการสกัดกั้น การขยายตัวของฝรั่งเศส

จุดมุ่งหมายสำคัญของการประชุมคือ

1. การรักษาความชอบธรรมแห่งสิทธิในราชบัลลังก์ (Legitimacy)

หมายถึงการคืนราชบัลลังก์ถวายกษัตริย์ในราชวงศ์เดิม แม้ฝรั่งเศสก็ได้คืนดินแดน เท่าเดิมตามข้ออ้างของตอลีแยร์องด์ (Talleyrand) ผู้แทนของฝรั่งเศส เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ สามารถรักษาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้ได้

2. การขีดวงล้อม (Encirclement)

คือการขีดวงล้อมไม่ให้ฝรั่งเศสได้กลับมามีโอกาสรุกรานประเทศใกล้เคียง

3. การคงสภาพเดิม (Restoration)

คือการจัดพรหมแดนและบ้อมค่ายของประเทศใกล้เคียงให้เข้ารูปเดิมเพื่อป้องกันการขยายอำนาจของฝรั่งเศส

ความสำคัญของคองเกรสแห่งเวียนนา คือการกำหนดอนาคตของยุโรปในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งถือว่าเป็นศตวรรษแห่งชัยชนะของลัทธิชาตินิยม บทบาทของ เมตเตอร์นิคเป็นบทบาทของผู้พยายามต่อสู้เพื่อสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะคือการต่อต้านระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย ลัทธิชาตินิยมและระบอบอุตสาหกรรม เมตเตอร์นิคพยายามต่อสู้เพื่อรักษาระบอบเก่า (Old Regime) โดยการสร้างแนวคิดเรื่อง “สมาคมยุโรป” (Concert of Europe) เพราะถ้าพิจารณาในภาคพื้นทวีปทั้งหมดขณะนั้นแล้ว ทั้งอังกฤษ และฝรั่งเศสต่างต้องการรักษาระบอบอนุรักษนิยมอยู่ เป็นเสมือนการรวมกลุ่ม กษัตริย์เพื่อต่อต้านลัทธิชาตินิยมมากกว่าอย่างอื่นถึงกับพยายามยั่วว่า “เสรีนิยม” (Liberal) และหลักอัตตาวิญฉัย (Self-Determination) คือคำอันตราย เช่นการปราบปรามสมาคมเสรีนิยมของนักศึกษาเยอรมัน “บิวชเชนชาฟท์” (Burgchenschaft) ด้วยการออกประกาศ คาร์ลสบัต (Carlsbad Decree) และยังได้เข้าแทรกแซงในอิตาลี เมื่อชาวเนเปิลส์ลุกฮือขึ้นใน ค.ศ. 1820 เพื่อล้มกษัตริย์เฟอร์ดินันด์ ราชวงศ์นโปเลียน ทำให้เฟอร์ดินันด์ยังคงอยู่ในอำนาจต่อไป เป็นต้น

2. ขบวนการโรแมนติคกับยุคเมตเตอร์นิค

ปฏิกริยาต่อต้านการปฏิวัติฝรั่งเศสและความสำเร็จของพระเจ้ากรพรรดินโปเลียนก็คือการจัดประชุมคองเกรสแห่งเวียนนา (กันยายน 1814-มิถุนายน 1815) เพื่อจัดให้ยุโรปกลับไปสู่สภาพเดิม ภายใต้ระบอบกษัตริย์ ส่วนมหาอำนาจที่มีอิทธิพลมากในการประชุมคืออังกฤษ ออสเตรีย รัสเซีย และปรัสเซีย ซึ่งต่อมาไม่นานนักฝรั่งเศสก็ได้กลับมามีส่วนร่วมด้วยอีกด้วยความสามารถของรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศคือตลเลียร์รอดต์ การดำเนินการของคองเกรสแห่งเวียนนาหยุดชะงักไปครั้งหนึ่งด้วยเหตุการณ์ร้อยวัน แต่ในที่สุดนโปเลียนก็ถูกปราบปรามอย่างเด็ดขาด คองเกรสแห่งเวียนนาตกอยู่ภายใต้การดำเนินนโยบายของเจ้าชายฟอนเมตเตอร์นิค (Prince Von Metternich) ผู้เป็นศัตรูต่อต้านการเปลี่ยนแปลงด้วยระบอบเสรีนิยมทุกประเภท ทั้งยังพลอยทำให้ที่ประชุมคองเกรสแห่งเวียนนาทั้งหมดมีมติเห็นชอบต่ออุดมการณ์ชาตินิยมและเสรีนิยมทุกแห่ง ยุคสมัยของคองเกรสแห่งเวียนนาจึงถูกเรียกว่า “ยุคของเมตเตอร์นิค” (Age of Metternich : ค.ศ. 1815-1848)

ปฏิกริยาต่อต้านที่ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น กล่าวคือเป็นปฏิกริยาต่อต้าน rationalism⁴⁴ ทุกหนแห่ง ซึ่งจะถูกย่ำมากในงานวรรณกรรมแห่งสมัยนั้นคือ “Romanticism” ซึ่งต่อมาได้เข้าร่วมกับขบวนการชาตินิยมและเสรีนิยม ลูกสื่อชั้นทั่วยุโรปเพื่อดำเนินการปฏิวัติ Romanticism นี้จะเริ่มปรากฏในวรรณกรรมยุโรปตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ครั้นแล้วจึงแพร่หลายไปสู่งานศิลปะประเภทอื่นในช่วงแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ขบวนการนี้จะเน้นการต่อต้านข้อจำกัดอย่างแข็งขันของนีโอ-คลาสสิก และสร้างโลกแห่งเครื่องจักรกลที่เกิดจากการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้จะเน้นที่ความเป็นปัจเจกชน การนับถือธรรมชาติและการปฏิวัติต่อต้านอำนาจเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี ส่งเสริมความรักอย่างรุนแรง ขณะเดียวกันก็จะมุ่งขุดลึกเรื่องลึกลับต่าง ๆ อย่างเอาเป็นเอาตาย

⁴⁴ rationalism เป็นทฤษฎีใช้เหตุผลของเดสการ์ต (Descartes) ซึ่งจะต้องไม่ให้ปะปนกับหลักการใช้เหตุผลสมัยกรีก-โรมัน แม้จะมีความเหมือนกันอยู่บ้างก็ตาม โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องระเบียบของธรรมชาติซึ่งยากที่มนุษย์จะเข้าใจได้โดยตลอด สิ่งที่มนุษย์มีจึงเป็นสปีริตแห่งการค้นหาตามความเชื่อของกรีกได้แก่การศึกษาหาความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มาถึงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 บรรดา rationalists ของฝรั่งเศสดูเหมือนจะคิดในทำนองเดียวกัน ส่วนนักคิดแนวประเอียงปัญญาจะเน้นลึกไปถึงสังคม และเชื่อว่าความรู้ทั้งหลายนั้นไม่เกินความสามารถของมนุษย์ที่จะรู้ได้

ความแตกต่างอย่างหนึ่งของนักคิดแนว rationalist กรีกและนักคิดแนว rationalist ฝรั่งเศส คือนักคิดกรีกนั้น เชื่อว่ามนุษย์จะแสวงหาความรู้ได้จากทุกสิ่งเฉพาะที่อาจใช้ประสาทสัมผัส รู้สึก เห็น ได้กิน ได้ชิม และได้ยิน แต่นักคิดฝรั่งเศสจากสมัยเดสการ์ตเรื่อยมาเชื่อว่าความรู้สึกของมนุษย์จะช่วยให้มนุษย์แสวงหาความรู้ได้ทั้งหมดที่มนุษย์ต้องการ.

สรุปความหมายของ Romanticism จึงมีความหมายหลายอย่างและมีผลต่อมนุษย์ทั่วไป แต่ถ้าจะให้คำจำกัดความที่สุดแล้วจะหมายถึง การต่อต้าน “ความสุดขั้ว” (extremes) ของคริสต์ศตวรรษที่ 18 ทั้งหมด เป็นความพยายามที่จะรื้อฟื้นบางทัศนะของยุคกลางที่ดูเหมือนจะสูญหายไประหว่างยุคประเทืองปัญญา ยุคของการปฏิวัติและยุคคนโปเลียน ในขณะที่ปราชญ์ประเทืองปัญญานั้นเหตุผลที่เป็นนามธรรม (abstract) ฝ่ายโรแมนติกจะเน้นอารมณ์ (emotion) และความรู้สึก (sentiment) ขณะที่โรเบสปีแอร์และต่อมาคือคนโปเลียนเน้นความสำคัญของอำนาจรัฐนั้น ฝ่ายโรแมนติกจะย้ำความเป็นปัจเจกชน

3. วรรณกรรม

การแสดงออกเรื่องธรรมชาติแตกต่างจากการแสดงออกในยุคประเทืองปัญญา เมื่ออดัม สมิท (Adam Smith) เขียนและพูดในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เรื่องกฎธรรมชาติของเศรษฐกิจคือนโยบายปล่อยเสรี (laissez-faire) เวิร์ดสเวิร์ท (Wordsworth) ก็เขียนเรื่องธรรมชาติในบทประพันธ์ “Excursion” ในขณะที่ลอร์ด ไบรอน (Lord Byron) กลายเป็นกวีแห่งการปฏิวัติต่อต้านสังคมทั้งหมดและต่อต้านเหตุผลที่เป็นนามธรรมด้วย จนในที่สุดไบรอนต้องไปเสียชีวิตในสงครามปฏิวัติกรีซ เป็นแสดงลักษณะปัจเจกชนอย่างสูงสุดสำหรับชาวอังกฤษที่ได้ไปตายในการต่อสู้เพื่อเอกราช ของประเทศที่ไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตนเองด้วยซ้ำ

วรรณกรรมโรแมนติกจะเน้นความรัก การผจญภัยและนิยายประเภทสร้างจินตนาการและความลึกลับน่ากลัว ในด้านสถาปัตยกรรมก็คือการรื้อฟื้นแบบโกธิค งานจิตรกรรมจะวาดภาพทุ่งกว้าง เน้นธรรมชาติ ดนตรีรูปแบบใหม่ที่จะไม่เน้นรูปแบบมากนัก สรุปคือ “อารมณ์” และ “จินตนาการ” จะเป็นส่วนสำคัญที่สุดโดยไม่ติดต่อกับเรื่องของเหตุผลเหมือนสมัยประเทืองปัญญาซึ่งจากงานวรรณกรรมแล้วรูปแบบของ romanticism ก็ได้ขยายต่อไปถึงศาสนาปรัชญาและแนวคิดทางการเมืองด้วย

สำหรับกวีโรแมนติกอาจแบ่งได้คือ

ก) ก่อนสมัยโรแมนติก คือผลงานของ ฌอง ซาค รูสโซ (Jean Jaquce Rousseau : ค.ศ. 1712-ค.ศ. 1778) ผู้เน้นเรื่องสถาบันกับอารมณ์ และชีวิตส่วนตัวของท่านมีผลมากต่อการก่อปฏิริยาโรแมนติก

โจฮัน โวล์ฟกัง ฟอน เกอเท (Johann Wolfgang Von Goethe : ค.ศ. 1749-1832) เป็นนักประพันธ์ผู้มีส่วนในขบวนการต่อต้านอำนาจผู้ปกครอง มีผลงาน คือ “The Sorrows of Young Werther” และผลงานชิ้นโบแดงของท่านคือ “Faust”

ข. กวีชาวอังกฤษ

วิลเลียม เวิร์ดเวิร์ธ (William Wordsworth : ค.ศ. 1770-1850) เป็นกวีชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงมากจะเน้นการเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติคือ “The Rainbow” “Daffodils”, “The World is too Much with Us” และ “Intimation of immortality”

จอร์จ กอร์ดอน, ลอร์ด ไบรอน (George Gordon, Lord Byron : ค.ศ. 1788-1824) เป็นนักเขียนแนวนิยายโรแมนติกชิ้นอมสตรี้ วีรบุรุษ และความรักในเสรีภาพของมนุษย์ มีผลงานคือ “She Walks in Beauty”, “The Isles of Greece” และงานชิ้นสำคัญคือ “Don Juan”

ส่วนกวีคนอื่น ๆ คือ เซลลี (Percy Busshe Shelley : ค.ศ. 1792-1822) ผู้เขียน “The Skylark”, “The Cloud”, “The Indian Serenade” และ “Prometheus Unbound” กับจอห์น คีท (John Keats : ค.ศ. 1795-1821) เรื่อง “Ode on a Grecian Urn”, “Endymion” และ ซามูเอล เทเลอร์ โคลเลอร์ริดจ์ (Samuel Taylor Coleridge : ค.ศ. 1722-1834) เรื่อง “The Rime of The Ancient Mariner”, “Kubla Khan” และ “Christabel”

ค. นักเขียนแนวโรแมนติกคนอื่น ๆ คือ

ชาวอังกฤษ เซอร์ วอลเตอร์ สก็อต (Sir Walter Scott : ค.ศ. 1771-1832) จากเรื่อง “The Lady of the Lake”, “Ivanhoe”, “Kenilworth”

เจน ออสเตน (Jane Austen : ค.ศ. 1775-1817) จากเรื่อง “Pride and Prejudice”

ฝรั่งเศส ลามาทีน (Alphonse de Lamartine : ค.ศ. 1790- 1869) เป็นคนแรกที่เป็นกวีโรแมนติกของฝรั่งเศส

วิกเตอร์ ฮูโก (Victor Hugo : ค.ศ. 1802-85) จากเรื่อง “Notre Dame de Paris” (The Hunchback of Notre Dame) กับ “Les Misérables” และอเล็กซานเดอร์ ดูมาส์ (Alexandre Dumas : ค.ศ. 1802-70) เขียนเรื่อง “The Count of Monte Cristo” กับ “The Three Musketeers”

รัสเซีย มี อเล็กซานเดอร์ พุชกิน (Alexander Pushkin : ค.ศ. 1799- 1837) เขียนเรื่อง “Boris Godunov”

เยอรมัน

พี่น้องสกุลกริมม์ (Brothers Grimm, Jacob and Wilhelm : ค.ศ. 1812-15) เขียนเรื่อง “Grimm’s Fairy Tales”

อเมริกัน

วอชิงตัน เฮอร์ริง (Washington Irving : ค.ศ. 1783–1859 เขียนเรื่อง “Rip Van Winkle”

เฮนรี วัตส์เวิร์ท ลองเฟลโลว์ (Henry Wadsworth Longfellow ค.ศ. 1807–82) จากเรื่อง “The Village Blacksmith” และ นาธานีเอล ฮอธอร์น (Nathaniel Hawthorne : ค.ศ. 1804–64) เรื่อง “The Scarlet Letter” และ “The House of the Seven Gables” เป็นต้น

จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม

งานจิตรกรรมจะเน้นภาพทุ่งหญ้าโล่งแบบชนบทและเลือกใช้สีและแสงแปลกไปจากเดิม เช่น ผลงานของ เจ เอ็ม เทอร์เนอร์ (J.M.W. Turner : ค.ศ. 1775–1851) ผู้มีความสามารถในการใช้สีน้ำและเป็นผู้บุกเบิก school of Impressionists

สถาปัตยกรรม เริ่มการฟื้นฟูศิลปะโกธิคใน ค.ศ. 1830 เป็นการทำหอคอยสูงและเส้นโค้งแหลม ตัวอย่างเด่นที่สุดคือรัฐสภาแห่งอังกฤษ และการปรับปรุงมหาวิหารไนเตรอะตาม ในประเทศฝรั่งเศส

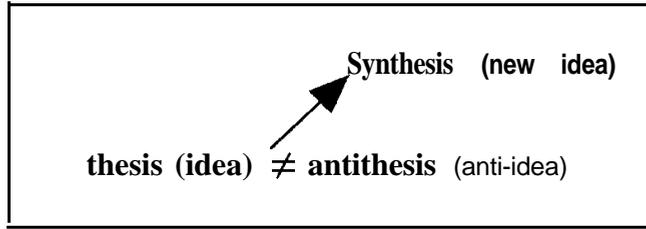
ดนตรี เป็นแนวการนำเอาอารมณ์โรแมนติกไปประยุกต์กับรูปแบบคลาสสิกเดิมแต่พยายามหลบหนีจากข้อกำหนดต่าง ๆ นักดนตรีผู้มีชื่อเสียงในสมัยนี้คือ ลุดวิก ฟอน บีโธเฟน (Ludwig van Beethoven : ค.ศ. 1770–1827) ฟรานซ์ ชูเบิร์ท (Franz Schubert : ค.ศ. 1797–1828) โรเบิร์ต ชูมานน์ (Robert Schumann : ค.ศ. 1810–56) และเฟรเดอริก โชแปง (Frédéric Chopin : ค.ศ. 1810–49) เป็นต้น

ปรัชญา

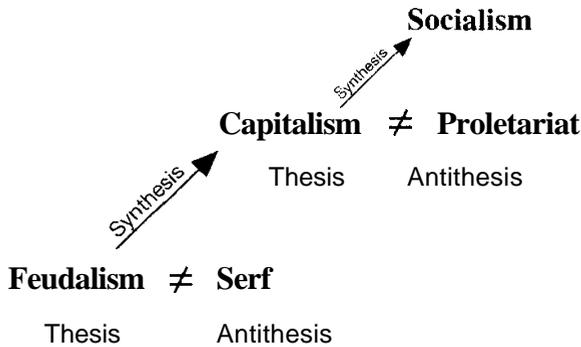
มีแนวคิดต่อต้าน rationalism ของเดสการ์ท และมีความพยายามฟื้นฟูอุดมคตินิยม (Idealism) คือความเชื่อว่าสังคมนั้นประกอบด้วยความคิดต่อต้านวัตถุนิยม (Materialism) ที่ตั้งขึ้นมาโดย เพลโต และย้ายโดย อิมมานูเอล คานท์

คนสำคัญคนหนึ่งคือ จอร์จ ดับเบิลยู เอฟ เฮเกล (George W.F. Hegel : ค.ศ. 1770–1831) เป็นนักปรัชญาเยอรมันผู้ต่อต้าน Absolute Idealism โดยการนำแนวคิดเสรีแบบกรีกมาประยุกต์กับแนวคิดของคานท์

เฮเกลเสนอแนวความคิดเรื่องแนวคิด การต่อต้านความคิด และการเกิดแนวคิดใหม่ที่จะพัฒนาไปไม่หยุดคือ

แนวคิดของเฮเกลนี้จะมีผลต่อคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ในเวลาต่อมา คือ

การเมืองการปกครอง

เริ่มมีการฟื้นฟูแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) กลายเป็นแนวคิดและการตอกย้ำมากขึ้นเมื่อเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 กล่าวคือจะเน้นอุดมคตินิยม (idealism) ในด้านปรัชญา พร้อมกับให้ความสนใจศาสนามากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันจะปรากฏผู้นำอนุรักษนิยมอย่างจัดคือเจ้าชายเมตเตอร์นิกแห่งออสเตรียที่จะทำหน้าที่ควบคุมดูแลรัฐบาลของประเทศตะวันตกทั้งหมด ความฝันของอิตาลีที่จะรวมชาติถูกทำให้หยุดชะงักและต้องรอมมาถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงเป็นความจริงได้

โจเซฟ มาสสินี (Joseph Mazzini) ผู้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มอิตาลีหนุ่ม (Young Italy) ยังคงทำงานใต้ดินเกือบตลอดยุคเมตเตอร์นิก (Era of Metternich : ค.ศ. 1818-1848)

ยุคเมตเตอร์นิก (ค.ศ. 1815-1848)

ในขณะที่อุดมการณ์โรแมนติคและเสรีนิยมแพร่หลายในยุโรปทั้งในด้านวรรณกรรมและปรัชญานั้น ได้มีผู้ต่อต้านคือเจ้าชายเมตเตอร์นิกแห่งออสเตรียผู้มีความเชื่อว่า ลัทธิเสรี

นิยมแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 คือสาเหตุสำคัญของการเกิดความวุ่นวายตลอดสมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสและสมัยนโปเลียน สิ่งที่มาเตอร์นิคต้องการคือกลับไปสู่สมัยก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 ต้องพยายามยุติการปฏิวัติทุกหนแห่ง ต้องจัดแผนที่ประเทศยุโรปเสียใหม่ให้กลับไปมีอาณาเขตเท่าเดิมก่อนการปฏิวัติ ซึ่งการดำเนินการที่ทำการจัดตั้งสมาคมยุโรป (Concert of Europe)

เมเตอร์นิคประสบความสำเร็จในการโฆษณาชวนเชื่อว่าการต่อต้านเสรีนิยมจะสามารถกระทำด้วยการใช้อุดมการณ์อนุรักษนิยม อุดมการณ์นี้จะสามารถยุติความวุ่นวาย ซึ่งเมื่อไปเสียในพายุแพ้ใน ค.ศ. 1815 การดำเนินการของเมเตอร์นิคก็เป็นผลด้วยการจัดการประชุมที่เวียนนา (Congress of Vienna) ความขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสที่ดำเนินมาตั้งแต่สมัยสงครามร้อยปีถูกขจัด สบิรตของการปฏิวัติถูกกดดันให้ต้องดำเนินการไต่ดิน แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าจะยุติการเรียกร้องที่ถึงอย่างไรก็เกิดขึ้นประปรายเพราะความต้องการเอกราชของประชาชนในหลายประเทศ เช่นสเปน ค.ศ. 1820 กับการจลาจลอย่างเปิดเผยในฝรั่งเศส ค.ศ. 1830 พระเจ้าชาร์ลที่ 10 ถูกขับออกจากราชบัลลังก์เป็นอันยุติระบอบเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ในประเทศฝรั่งเศส กษัตริย์หลุยส์ฟิลิปได้ปกครองประเทศต่อมาถึง ค.ศ. 1848

ในอังกฤษระหว่างการปฏิวัติ ค.ศ. 1830-1848 ในฝรั่งเศสนั้น อังกฤษก็กำลังมีการดำเนินการปฏิรูปรัฐสภาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากประกาศปฏิรูป ค.ศ. 1832 (Reform Bill of 1832) ที่อาจจะไม่ทำให้อังกฤษเป็นประชาธิปไตยเต็มตัว แต่ก็มีผลมากต่อการตั้งพลังเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยในเวลาต่อมา เป็นสมัยที่อังกฤษดำเนินนโยบาย “โดดเดี่ยวอันรุ่งเรือง” (Splendid Isolation) ตลอดทศวรรษที่ 1820 คือการที่อังกฤษมีบทบาทในการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจของยุโรป เนื่องจากอังกฤษเป็นมหาอำนาจทางเรือตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งการที่อังกฤษต้องดำเนินนโยบายนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของอังกฤษเองด้วย

สำหรับซาร์สองพระองค์ของรัสเซียระหว่างครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 คืออเล็กซานเดอร์ที่ 1 (ค.ศ. 1801-1925) และนิโคลัสที่ 1 (ค.ศ. 1825-55) โดยอเล็กซานเดอร์ที่ 1 ทรงมีแนวโน้มเข้าสู่ระบอบเสรีนิยมในตอนต้นรัชกาล (ค.ศ. 1801-1812) จนถึงครึ่งหลังจึงทรงเปลี่ยนกลับไปสู่ระบอบอนุรักษนิยม ทั้งนี้โดยเฉพาะซาร์นิโคลัสที่ 1 นั้นจะทรงเป็นนักต่อต้านเสรีนิยมอย่างเต็มกำลัง ทั้งในและนอกประเทศจนได้รับฉายาว่า “Gendarme of Europe” เพราะทรงประกาศต่อต้านปฏิวัติเสรีนิยมในทุกประเทศ

สรุปปัจจัยที่นำไปสู่การปฏิวัติคือ

1) ลัทธิโรแมนติก (Romanticism) เน้นความเป็นเอกภาพของปัจเจกชนที่ควรมีสิทธิในตนเองอย่างเต็มที่

2) ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) เน้นการแสดงความรักภักดีสูงสุดต่อชาติพันธุ์ ต่อท้องถิ่น และต่อชาติของตนจนต้องต่อต้านผู้ที่เข้ามาปกครองตน รวมถึงการเคลื่อนไหวเพื่อ การรวมประเทศ

3) ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) เน้นการต่อสู้ของคนชั้นกลาง เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ การเมืองภายใต้ระบอบปรimitาญาสิทธิราชย์ (Constitutional Monarchy) ลัทธิเสรีนิยมมัก เป็นการเคลื่อนไหวของคนชั้นกลาง

นอกจากปัจจัยทั้งสามที่กล่าวถึงแล้วนี้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติอีกปัจจัยหนึ่งคือ เศรษฐกิจดั่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วในการปฏิวัติสังคมนิยมของฝรั่งเศส

ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีนิยม และชาตินิยมระหว่าง ค.ศ. 1815-1830 ระหว่างที่กลุ่มอนุรักษนิยม (Conservatism) ของเมตเตอร์นิคมมีอิทธิพลครอบคลุมอยู่นั้น ขบวนการเสรีนิยม และชาตินิยมได้ก่อตัวขึ้นในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยเยอรมันที่บูร์เซนชาร์ฟ (Burschenschaft) เรียกร้องการรวมชาติและปรับปรุงกิจการรวมชาติและปรับปรุงกิจการ ตามแบบเสรีนิยม

ในอิตาลีคือการเกิดสมาคมคาร์บอนารี (Carbonari) ทางภาคใต้ก่อการปฏิวัติต่อ กษัตริย์เฟอร์ดินันด์แห่งเนเป็ลส์ใน ค.ศ. 1820 กษัตริย์เฟอร์ดินันด์ขอความช่วยเหลือจาก เมตเตอร์นิคส่งทหารเข้าไปช่วยซึ่งเป็นที่ถูกใจเมตเตอร์นิคผู้ประสงค์ต่อต้านการปฏิวัติเสรีนิยม ในทุกหนแห่งอยู่แล้ว ใน ค.ศ. 1821 ก็เกิดปฏิวัติกษัตริย์วิกเตอร์ เอ็มมานูเอล ต้องสละบัลลังก์ ให้พระอนุชาชาร์ล เฟลิซซ์ (Charles Felix) ให้เจ้าชายชาร์ล อัลเบิร์ต (Charles Albert) เป็นผู้สำเร็จราชการทรงประกาศใช้รัฐธรรมนูญแบบเสรีนิยม เมตเตอร์นิคจึงรีบนำกองทัพ เข้าไปปราบปราม ถอดผู้สำเร็จราชการชาร์ล อัลเบิร์ต และให้ชาร์ล เฟลิซซ์ ทรงเป็นกษัตริย์ สมบูรณาญาสิทธิราชย์เพียงพระองค์เดียว

การปฏิวัติเสรีนิยมในรัสเซียคือการปฏิวัติเดือนธันวาคม ค.ศ. 1825 ตอนปลายรัช- สมัยพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ฝ่ายกบฏถูกปราบปรามและพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 1 เสด็จ ขึ้นครองราชย์ จัดการปราบปรามหัวหน้าผู้ก่อการอย่างรุนแรง ทั้งยังเกิดความเชื่อมั่นว่า พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ “นักปราบเสรีนิยม” (The Gendarme of Europe) เสียอีกด้วย

การต่อต้านเสรีนิยมโดยบรรดาประเทศในสมาคมยุโรป ค.ศ. 1823 คือการที่ฝรั่งเศส รัสเซีย และปรัสเซีย พากันยื่นคำขาดไปยังฝ่ายเสรีนิยมในสเปนให้เลิกใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ

ค.ศ. 1812⁴⁵ เมื่อพวกเขาเสรีนิยมปฏิเสธรุคแห่งองกูแลม (Duke of Angouleme) พระภา-
คิในยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ก็นำทัพเข้าสเปน ช่วยให้พระเจ้าเฟอร์ดินันด์ที่ 7 แห่งสเปนได้
กลับคืนสู่อำนาจอีก

อย่างไรก็ตาม ขบวนการเสรีนิยมได้ทำการเคลื่อนไหวในประเทศต่าง ๆ อีกคือใน
บรรดาประเทศยุโรปตะวันออกที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของจักรวรรดิออตโตมัน เช่น การเคลื่อนไหว
ของชาวเซอร์เบีย ชาวกรีก เป็นต้น

การปฏิวัติในฝรั่งเศส

ความไม่พอใจระบอบอนุรักษนิยมของเมตเตอร์นิคปรากฏขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1821 จนใน
ค.ศ. 1830 ได้รุนแรงขึ้นในประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากชนชั้นกลางไม่พอใจ กษัตริย์อนุรักษนิยม
ชาร์ลที่ 10 ที่ได้แต่งตั้งโพลินัค (Prince Polignac) ผู้ลี้ภัยระหว่างการปฏิวัติ (emigres) เป็น
นายกรัฐมนตรีใน ค.ศ. 1829 เมื่อรัฐสภาทำการคัดค้านเรื่องนี้ พระเจ้าชาร์ลก็ทรงประกาศ
ยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ การคัดค้านกลับรุนแรงขึ้น กษัตริย์จึงออกกฎหมายวันที่ 26
กรกฎาคม ค.ศ. 1830 จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการควบคุมและตรวจข่าวหนังสือพิมพ์
แล้วทรงประกาศยุบสภาอีก ในครั้งนี้ได้จัดร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งใหม่โดยตัดสิทธิคน
ชั้นกลาง ทำให้เกิดการปฏิวัติต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลถึง 3 วัน พระเจ้าชาร์ลต้องสละบัลลังก์ให้
นิตดาและเสด็จหนีไปอังกฤษ การปฏิวัตินี้มีชื่อว่าการปฏิวัติเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1830
(July Days of 1830) อัญเชิญหลุยส์ ฟิลิป ผู้เคยเป็นทหารในคณะปฏิวัติเป็นกษัตริย์ ทรงผูก
มิตรกับชนชั้นกลางและพวกนิยมสาธารณรัฐเป็นอย่างดี ให้ประกาศใช้ธงสามสีของคณะปฏิวัติ
อีก และทรงเรียกพระองค์ว่า “กษัตริย์ของชาวฝรั่งเศส” (King of the French) ทรงยอมเป็น
กษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็น “กษัตริย์เดือนกรกฎาคม” (July Monarchy) หรือ “กษัตริย์
ของชนชั้นกลาง (Bourgeois Monarchy) ต่อมา

⁴⁵ พระเจ้าเฟอร์ดินันด์ที่ 7 แห่งสเปน (ค.ศ. 1784–1833) เสด็จขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1808 ถูก
จับขังโดยพระจักรพรรดิเนโปเลียนซึ่งทรงแต่งตั้งพระอนุชาโจเซฟขึ้นเป็นกษัตริย์สเปนแทนจาก ค.ศ. 1808–
ค.ศ. 1812 กษัตริย์โจเซฟทรงประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1812 แต่เมื่อเนโปเลียนแพ้สงครามใน ค.ศ. 1814
ฝ่ายสัมพันธมิตรคืนอำนาจให้กษัตริย์เฟอร์ดินันด์มาปกครองใหม่ ทรงพยายามยกเลิกรัฐธรรมนูญ
ค.ศ. 1812 ในสมัยกษัตริย์โจเซฟเสียเพื่อฟื้นฟูระบอบเก่าขึ้นมาอีก.

การปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ

วาทะที่ว่า “เมื่อฝรั่งเศสจาม ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเป็นหวัด” ปรากฏชัดจากผล การปฏิวัติใน ค.ศ. 1830 คือความบังนดาลใจของชาวเบลเยียมทำการปฏิวัติต่อต้านดัชชีใน ค.ศ. 1831 ดัชชีส่งกำลังมาปราบกบฏ แต่กองทัพเรืออังกฤษและฝรั่งเศสส่งมาช่วยให้ เบลเยียม ได้เอกราชใน ค.ศ. 1839

ในโปแลนด์มีการลุกฮือขึ้นเพื่อเรียกร้องเอกราชจากรัสเซีย ค.ศ. 1830 แต่ไม่สำเร็จ ในอิตาลีนั้นฝ่ายเสรีนิยมดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อรวมอิตาลีภาคเหนือได้ถูกเมตเตอร์นิก ส่งกองทัพเข้ามาปราบปราม นอกจากนี้เมตเตอร์นิกได้มีบทบาทในเยอรมนีด้วยตั้งแต่การออก ประกาศคาร์ลสบัตใน ค.ศ. 1819 เพื่อสกัดกั้นการเคลื่อนไหวเพื่อรวมชาติของชาวเยอรมัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติในฝรั่งเศส ค.ศ. 1830 บรรดานักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เยอรมันดำเนินการเคลื่อนไหวอีก แต่เมตเตอร์นิกสามารถจัดการให้สงบได้อีก

ในอังกฤษได้เกิดเหตุการณ์ขึ้นด้วย เมื่อพวกเสรีนิยมยื่นคำเสนอต่อสภาสามัญ (House of Commons) ใน ค.ศ. 1830 ให้มีการปรับปรุงกิจการต่าง ๆ คณะรัฐมนตรีพรรค อนุรักษ์นิยม (Tory) ต้องลาออก รัฐบาลใหม่ก้าวหน้า (Whig) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรี คือ เอิร์ล เกรย์ (Earl Grey) รับงานต่อไปใน ค.ศ. 1831 เสนอขอปรับปรุงสภาขุนนาง แต่สภาขุนนาง (House of Lords) ระวังไปถึงสองครั้ง จนเกิดเสียงไม่พอใจโดยทั่วไปและก่อนที่เหตุการณ์ จะลุกลามเป็นเหตุรุนแรง ขุนนางพรรคทอริต้องยอมขาดประชุมพระราชบัญญัติปรับปรุงจึง ผ่านสภาสูงออกเป็นกฎหมายได้

พระราชบัญญัติ ค.ศ. 1832 นี้ มีลักษณะประนีประนอมเรื่องการวางระเบียบเลือกตั้ง ใหม่ ทำให้คนชั้นกลางมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมากขึ้น ทำให้มีชื่อเรียกว่า “การประนีประนอมแห่งสมัยวิคตอเรียน” (Victorian Compromise) เป็นวิถีทางที่แสดงถึง การแยกตัวออกจากระบอบอนุรักษนิยมหรือระบบเก่าของเมตเตอร์นิก

ยุโรปครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19

เจ้าชายเมตเตอร์นิกแห่งออสเตรียเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในสมัยการประชุมคอนเกรส แห่งเวียนนา ค.ศ. 1815 กลายเป็นสัญลักษณ์ของปฏิกิริยาในระหว่าง ค.ศ. 1815 ถึง ค.ศ. 1848 แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 นั้น อำนาจของเจ้าชายองค์นี้ลดลงมากจนในที่สุดเมื่อเกิด การปฏิวัติในฝรั่งเศส ค.ศ. 1848 และเกิดการปฏิวัติในเวียนนาปีเดียวกันเมตเตอร์นิกก็ถูก บังคับให้ลาออก สปิริตของการปฏิวัติจนสามารถผลักดันเมตเตอร์นิกออกจากตำแหน่งจึงกลาย

เป็นสัญลักษณ์สำคัญของครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นปริวิตในการถดถอยรัฐบาลที่ปกครองประเทศในขณะนั้น มีผลการทำลาย แนวคิดที่เป็นอยู่ในขณะนั้นคือทางเศรษฐศาสตร์ ชีววิทยา และปรัชญาสังคมโดยทั่วไป เป็นปฏิกริยาหลายอย่างที่เกิดขึ้นในลักษณะของการปฏิวัติความคิดเก่าตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เข้าสู่สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองรูปแบบใหม่ที่เห็นได้ชัดคือ การเกิดสภาพของสังคมอุตสาหกรรม

1. การปฏิวัติในฝรั่งเศส ค.ศ. 1848 และการเผยแพร่เข้าไปในดินแดนต่าง ๆ ในฝรั่งเศสนั้น ในฐานะของกษัตริย์ชนชั้นกลาง รัฐบาลยังคงจำกัดสิทธิการเลือกตั้งไว้สำหรับ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเท่านั้น การออกกฎหมายให้ประโยชน์แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และทำการค้า ขณะที่สมาคมกรรมกรยังคงเป็นสมาคมออกกฎหมาย ทำให้เกิดกลุ่มคนที่ไม่พอใจพระเจ้าหลุยส์ คือ

1. พวกสนับสนุนผู้ที่มีสิทธิตามกฎหมาย (Legitimists) ประกอบด้วยขุนนางและ คณะสงฆ์และชาวชนบทฐานะดี สนับสนุนเคานต์แห่งชองบอร์ (Count of Chambord) ราช ันดดาของพระเจ้าชาร์ลที่ 10 เป็นผู้มีสิทธิในราชบัลลังก์

2. พวกคาทอลิกและเสรีนิยมไม่พอใจกฎข้อบังคับควบคุมโรงเรียนของวัด และบท บัญญัติบางอย่างที่ขัดผลประโยชน์ของวงการคาทอลิกอยู่

3. พวกรักชาติ (Patriots) เห็นว่านโยบายสันติภาพของพระเจ้าหลุยส์ใช้ไม่ได้ และ ต้องการรื้อฟื้นความยิ่งใหญ่สมัยนโปเลียนกลับคืนมา

4. พวกนักปฏิรูป (Reformers) ชนชั้นกลางต้องการให้เปลี่ยนจากระบอบราชา ธิปไตยเป็นประชาธิปไตย

5. พวกสาธารณรัฐ (Republicans) ส่วนใหญ่เป็นกรรมกรหัวก้าวหน้า (radicals) ช่างฝีมือและปัญญาชน ใฝ่ฝันหาประชาธิปไตยและระบอบสาธารณรัฐแบบ ค.ศ. 1793

6. โซเชี่ยลิสต์ (Socialists) ต้องการปรับปรุงฐานะกรรมกร จัดตั้งเป็นสมาคม ยูโทเปียน (Utopians) มีบุคคลสำคัญอีกผู้หนึ่งคือหลุยส์ บลองค์ (Louis - Blanc) ต้องการ กำจัดปัญหาคนไร้งานจัดสหกรณ์โรงงานเรียกว่าโรงงานของชาติ (national workshops) และ อีกพวกหนึ่งคือพรูดอง (Proudhon) ต้องการยกเลิกการมีทรัพย์สินส่วนตัวของเอกชน ให้ รัฐบาลคุมอำนาจเต็มที่ ให้มีระเบียบใหม่เป็นสหกรณ์ที่ผู้มีงานทำด้วยความเต็มใจ⁴⁶

⁴⁶ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน (ค.ศ. 1453-1914), หน้า 320-331.

กลุ่มคนที่คัดค้านพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วใน ค.ศ. 1847 เมื่อรัฐบาลห้ามการเขียนบทความคัดค้านรัฐบาล ผุ่ชนก็หันไปหาวิธีการพูดแสดงความคิดเห็นตามงานเลี้ยงที่เรียกว่า “monster banquet” ตามกำหนดจัดวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 รัฐบาลสั่งห้ามการเลี้ยงนี้จึงเกิดการประท้วงหรือการปฏิวัติขึ้นอีกครั้งในกรุงปารีส ถือเป็น “การปฏิวัติเดือนกุมภาพันธ์” (February Revolution) ค.ศ. 1848 ทหารของรัฐบาลนายกิโซต์ หรือที่เรียกว่ากองทหารแห่งชาติ (National Guard) กลับไปเข้าข้างฝ่ายปฏิวัติเรียกร้องให้นายกิโซต์ลาออก หลังจากที่ทหารรักษาบ้านนายกิโซต์ยิงปืนเข้าไปใส่ฝูงชน เสียชีวิตถึง 23 คน และบาดเจ็บ 30 คน กรรมกรพากันกระจายข่าวว่าพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ทรงทำร้ายประชาชนไม่ต่างจากพระเจ้าชาร์ลที่ 10 พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป จึงทรงสละบัลลังก์ก็ให้พระนัดดาชันษา 10 ปี คือ เคานต์ แห่งปารีส (Count of Paris) ส่วนพระองค์เปลี่ยนพระนามเป็นนายสมิธ ขับรถหนีไปประเทศอังกฤษ เช่นเดียวกับที่พระเจ้าชาร์ลที่ 10 เคยทรงกระทำมาแล้ว

รัฐบาลเฉพาะกาลที่ปารีสได้จัดให้มีการเลือกตั้งโดยกำหนดให้พลเมืองชายที่บรรลุนิติภาวะแล้วทั้งหมดมีสิทธิเลือกตั้ง เปิดรับสามัญชนเข้าเป็นทหารในกองรักษาการณ์แห่งชาติ ซึ่งแต่เดิมเคยรับแต่คนชั้นกลาง จัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมของรัฐบาลที่สัญญาจะหางานให้กรรมกรทำโดยทั่วถึงตามคำเสนอของหลุยส์ บลอง พรอคโซเซียม และกรรมกรหัวก้าวหน้า แสดงความกระตือรือร้นเข้าจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชักธงสีแดงและปรูดองเสนอให้ยกเลิกสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลทั้งหมด เมื่อจำเป็นต้องเลิกล้มโรงงานของชาติ (national workshops) ที่เกิดขึ้นเพราะต้องการให้คนมีงานทำเท่านั้น ทำให้กรรมกรว่างงานจำนวนมากเกิดการจลาจลขึ้นใหม่ ประชาชนพากันร้องตะโกนว่า “ตายด้วยลูกกระสุนดีกว่าตายเพราะอด” (Better to die from bullet than from starvation) การจลาจลครั้งนี้ทำให้ฝ่ายกรรมกรเสียชีวิตจำนวนมาก ส่วนรอดตายที่ถูกส่งไปอยู่ตามอาณานิคมฝรั่งเศสอื่น ๆ หลุยส์ บลอง หนีไปอังกฤษ เป็นเหตุการณ์เดือนมิถุนายน (June Day) ที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มพลเมืองหัวรุนแรงชาวปารีส กับกลุ่มอนุรักษนิยมชนบทฝรั่งเศสเปิดกว้างมากขึ้นและทำให้สภาพการดำเนินชีวิตต่อมามีความสับสนยิ่งขึ้น

สภาร่างรัฐธรรมนูญที่ไว้ประสพการณ์ได้รับร่างรัฐธรรมนูญเพื่อสถาปนาสาธารณรัฐ ฝรั่งเศสครั้งที่สอง (Second French Republic)⁴⁷ ขึ้น มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1848 ผู้ได้รับเลือกคือ หลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis Napoleon

⁴⁷ สาธารณรัฐฝรั่งเศสครั้งที่หนึ่งสถาปนาขึ้นภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1792 และถูกยกเลิกโดยนโปเลียนใน ค.ศ. 1804.

Bonaparte) หลานชายของนโปเลียนได้เป็นประธานาธิบดี เมื่อดำรงตำแหน่งได้สามปีก็ทรงฉีกรัฐธรรมนูญประกาศตนเองเป็นผู้นำประเทศคนเดียว (dictator) และต่อมาก็สถาปนาตนเองเป็นพระจักรพรรดินโปเลียนที่ 3

การปฏิวัติในฝรั่งเศส ค.ศ. 1848 นี้ นับเป็นการลุกฮือครั้งแรกของชนชั้นกรรมาชีพเพื่อต่อต้านฝ่ายเสรีนิยมของชนชั้นกลาง กลุ่มกรรมาชีพยังมีจำนวนน้อยเกินกว่าที่จะส่งออกไปยึดหัวหาดในชนบทนอกปารีส ทำให้พวกชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดินกับชนชั้นกลางสามารถฉวยโอกาสกำลังร่วมมือกันต่อต้านการจลาจลได้ แต่การสู้รบแบบที่กรรมาชีพต้องเสียเลือดเนื้อนี้ได้ก่อให้เกิดความขมขื่นและความต้องการแก้แค้นในเวลาต่อมา

2. ผลของการปฏิวัติในฝรั่งเศสต่อประเทศอื่น ๆ

ข่าวการปฏิวัติในฝรั่งเศสแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว จากผลความก้าวหน้าทางการสื่อสารคมนาคมสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรมในดินแดนต่าง ๆ คือ

ออสเตรีย

หลุยส์ คอสซุช (Louis Kossuth) ผู้รักชาติชาวฮังการียื่นคำร้องต่อเมตเตอร์นิคในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1848 ขอสิทธิปกครองตนเองและมีรัฐสภาของตนเองต่อมาอีก 8 วัน ชาวเช็กก็เรียกร้องสิทธิบ้างที่กรุงปราก (Prague) ขออิสรภาพแกโอบิเมีย ในวันที่ 13 มีนาคม นักศึกษาและกรรมกรเกิดปะทะกับเจ้าหน้าที่ทางการ

เมตเตอร์นิคระดมพลปราบปราม แต่ทหารกลับไปเข้าข้างประชาชนเรียกร้องให้เมตเตอร์นิคลาออก ในวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1848 บ้านเมตเตอร์นิคถูกเผา และเมตเตอร์นิคหนีไปลอนดอน พระเจ้าเฟอร์ดินันด์เสด็จไปประทับที่อินสbruck (Innsbruck) และในเดือนกรกฎาคม มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกที่เวียนนา

ฮังการี

พวกเสรีนิยมได้ดำเนินการปฏิวัติในเดือนมีนาคม และเมษายน ค.ศ. 1848 มีรัฐสภาเป็นผู้ออกกฎหมายของฮังการี พระเจ้าเฟอร์ดินันด์ต้องยอมแต่งตั้งรัฐบาลฮังการีขึ้นใหม่ประกอบด้วยบุคคลสำคัญในพรรคเสรีนิยม เช่น คอสซุช และฟรานซิส เด็ค (Francis Deak) จัดตั้งกองทัพแห่งชาติ และแสดงตนเสมือนหนึ่งเป็นเอกราชจากพระจักรพรรดิซึ่งประทับที่เมืองอินสbruck

นอกจากนี้ได้เกิดการปฏิวัติในที่อื่น ๆ อีก คือ ในรัฐเยอรมันเล็ก ๆ หลายแห่งและในเดนมาร์กกับฮอลแลนด์ก็ได้มีการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีนิยม เรียกร้องรัฐธรรมนูญรวมทั้งอังกฤษมีการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตยเป็นเหตุให้รัฐมนตรีและชนชั้นสูงตกใจ ดยุคแห่งเวลลิงตันได้เตรียมการนำตำรวจของชนชั้นกลาง 170,000 คน เข้าปกป้องรัฐบาลต่อผู้ที่เข้ามายื่นคำร้องเรียกว่าพวกชาร์ติสต์ (Chartists) ซึ่งบัญญัติผูกมัดทำให้การเคลื่อนไหวดำเนินไปไม่สะดวัก

ท่ามกลางการจลาจลของฝ่ายเสรีนิยมได้มีการเคลื่อนไหวของพวกชาตินิยมด้วยคือ คณะผู้รักชาติสนับสนุนชาร์ล อัลเบิร์ต ในอิตาลีให้รวมอิตาลีมีราชวงศ์ซาวอย (Savoy) ปกครองทางเยอรมนีก็เกิดการเรียกร้องเพื่อรวมประเทศเช่นกัน ได้มีการประชุมรัฐสภา สมาพันธรัฐเยอรมัน (German Confederation) ที่แฟรงค์เฟิร์ตให้มีการประชุมแบบประชาธิปไตยเพื่อจัดตั้งรัฐบาลสหรัฐเยอรมัน ฝ่ายเสรีนิยมได้รับการเลือกตั้ง ใน ค.ศ. 1848 ร่วมประชุมกันจัดตั้งจักรวรรดิแห่งชาติเยอรมัน (German National Empire) ขึ้น เลือกกษัตริย์คือ อาร์ชดยุคจอห์น แห่งออสเตรีย (Archduke John of Austria) จัดร่างรัฐธรรมนูญ ลงมติให้ถือแบบสมาพันธรัฐเดิมและจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ คือนับออสเตรียรวมไว้ในเยอรมนีด้วย แต่ไม่รวมออสเตรียทั้งหมดจะรวมเฉพาะแดนที่มีชาวเยอรมัน มีศูนย์กลางที่เวียนนา เกิดปัญหาว่าจักรพรรดิปรัสเซียหรือออสเตรียควรเป็นจักรพรรดิเยอรมัน แต่ก็ได้ออกเอกสารพื้นฐานฉบับหนึ่งขึ้นมาคือ “สิทธิขั้นมูลฐานแห่งชาติเยอรมัน” (Fundamental Rights of German Nations)

ความล้มเหลวของฝ่ายเสรีนิยม งานของเสรีนิยมและชาตินิยมในดินแดนดังกล่าวยังมีอุปสรรคอยู่คือ ความไม่ร่วมมือกันอย่างแท้จริง เช่น ในโบฮีเมียนั้น ข้าหลวงออสเตรียคือ วินดิชกราทซ์ (Prince Windischgratz)ปราบปรามจลาจลในกรุงปรากได้เพราะชาวเยอรมันที่ไม่ต้องการให้ชาวเช็กมีอำนาจช่วยรัฐบาลปราบการปฏิวัติ ทางอิตาลีก็ปรากฏว่าชาร์ล อัลเบิร์ตต้องยอมเซ็นสัญญาสันติภาพกับออสเตรีย และสละราชสมบัติให้แก่พระโอรสคือ วิกเตอร์ เอ็มมานูเอล ที่กรุงโรมนั้นได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสช่วยให้สันตปาปาไพอัสที่ 9 กำจัดอิทธิพลรัฐบาลสาธารณรัฐของมาสสินีลงได้ ใน ค.ศ. 1849 อิตาลีทั้งประเทศกลับตกไปอยู่ภายใต้การปกครองระบอบเก่าอีก ลัทธิสาธารณรัฐถูกยกเลิก นอกจากในแคว้นซาร์ดิเนียของวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลเท่านั้นที่ยังคงมีฝ่ายเสรีนิยมเหลืออยู่บ้าง

ในจักรวรรดิออสเตรียนั้น ใน เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1848 พระจักรพรรดิทรงมีพระทัยว่าจะรื้อฟื้นอำนาจได้ใหม่ และไม่พอใจกับการที่ฮังการีแยกตัวออกไป ขณะเดียวกับที่พวกโครว (Croats) เซอร์เบีย สโลวัก (Slovaks) และรูเมเนีย (Rumanians) ก็ไม่พอใจที่จะ

อยู่ภายใต้การปกครองของฮังการีเช่นเดียวกัน ชาวโครเอเชียยินดีร่วมมือกับออสเตรียปราบปรามฮังการีซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายเสรีนิยมในกรุงเวียนนาลุกฮือขึ้น ผลของการจลาจลคือการที่เจ้าชายเฟลิกซ์ ชาวสเชนเบิร์ก (Prince Felix Schwarzenberg) น้องเขยของอินเดชกราชปราบปรามการจลาจลได้สำเร็จและได้กราบทูลให้พระเจ้าจักรพรรดิเฟอर्डินันด์สละราชบัลลังก์ถวายพระราชภาติไวย ชันษา 18 ปี คือ ฟรานซิส โจเซฟ ปกครองต่อมา ดำเนินการปราบปรามฮังการี คอทซุทตอบโต้โดยการประกาศเอกราชของฮังการีเป็นสาธารณรัฐ (เมษายน ค.ศ. 1849) พยายามปลุกใจประชาชนให้รัฐชาติ ออสเตรียขอความช่วยเหลือจากรัสเซีย ทำให้คอทซุทต้องเดินทางออกนอกประเทศและออสเตรียรวมฮังการีเข้ามาได้ใหม่

ในเยอรมันปรากฏว่าพระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 ต้องยอมยกเลิกการสนับสนุนฝ่ายเสรีนิยมใน ค.ศ. 1848 สักปดคณะรัฐมนตรีเสรีนิยมออก แต่งตั้งพวกหัวเก่าแทนโดยมีเคานต์ แบรนเดนเบิร์ก เป็นนายกรัฐมนตรีสั่งถอนทัพจากเดนมาร์ก⁴⁸ และยกเลิกร่างรัฐธรรมนูญซึ่งที่ประชุมแฟรงเฟิร์ตร่างขึ้นใน ค.ศ. 1849 พวกเสรีนิยมจึงประกาศตั้งสาธารณรัฐไรน์แลนด์ (Rhineland) ซิลีเซีย (Silesia) แซกโซนี (Saxony) และบาเดน (Baden) ขึ้น แต่ถูกปรัสเซียปราบปรามจนบรรดาผู้นำรัฐต่าง ๆ เหล่านี้ต้องอพยพไปสหรัฐอเมริกา ออสเตรียด้วยความช่วยเหลือของรัสเซียกดดันให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 ทรงยอมลงนามที่โอลมุตซ์ (Olmutz) ค.ศ. 1850 กับออสเตรียตกลงกันที่จะไม่ให้มีการรวมเยอรมันโดยปรัสเซียเป็นแคว้นผู้นำอีกต่อไป ทั้งยังกลับฟื้นฟูสมาพันธ์รัฐเยอรมันซึ่งมีออสเตรียเป็นผู้นำกลับมาอีกครั้งหนึ่ง

⁴⁸ พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 ต้องยอมเลิกสนับสนุนเสรีนิยมเพราะ

1. อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย บีบบังคับให้เฟรเดอริกทรงเลิกช่วยเหลือเดนมาร์ก โสสไตน์ให้หลุดพ้นจากการปกครองของเดนมาร์ก.

2. พวกหัวเก่าในปรัสเซีย เจ้าของที่ดิน ศาสนาจารย์ฝ่ายโปรเตสแตนต์ต่อต้านการร่างรัฐธรรมนูญเสรีนิยม เพราะพวกตนต้องเสียผลประโยชน์.

สรุปท้ายบท

1. คริสตศตวรรษที่ 15 คือยุคเชื่อมต่อการเปลี่ยนแปลงและการเกิดวิกฤตการณ์หลายครั้ง ส่วนคริสตศตวรรษที่ 16 คือเวลาที่การเปลี่ยนแปลงมาเป็นยุคใหม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่

พัฒนาการเหล่านั้นคือ

1. พัฒนาความเป็นชาติ มีการเริ่มสถาปนารัฐชาติตั้งแต่ตอนปลายคริสตศตวรรษที่ 15 ในสเปน ฝรั่งเศส โปรตุเกส และอังกฤษ
2. ฝรั่งเศสกลายเป็นประเทศผู้นำยุโรปหลังสงครามสามสิบปี กษัตริย์ผู้สามารถคือพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และอัครมหาเสนาบดีคทอริเซอลิเออ ทรงสามารถสร้าง “อำนาจเทวสิทธิ์ของกษัตริย์” ให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป
3. ความล้มเหลวของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอังกฤษ สมัยราชวงศ์สจวร์ต เกิดการปฏิวัตินองเลือดครั้งแรกและไม่นองเลือดครั้งที่สองเรียกว่า “การปฏิวัติอันรุ่งเรือง” ต่อมาอังกฤษยังสามารถลดอำนาจฝรั่งเศสโดยมีดั๊กซ์ร่วมมือด้วย
4. ปรากฏประเทศที่ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจใหม่คือรัสเซียกับปรัสเซีย
5. วัฒนธรรมสมัยนี้คือนีโอคลาสสิก

2. เหตุการณ์ที่ถือว่าการเปลี่ยนแปลงจากยุคกลางสู่ยุคใหม่คือ

1. เมื่ออาณาจักรโรมันตะวันออกหรือกรุงคอนสแตนติโนเปิลถูกกองทัพเติร์กบุกรุกทำลายใน ค.ศ. 1453
2. เมื่อกูเตนเบิร์กประดิษฐ์เครื่องพิมพ์เครื่องแรกใน ค.ศ. 1457
3. เมื่อโคลัมบัสพบทวีปอเมริกา ค.ศ. 1492

การแสดงออกที่ปรากฏในเหตุการณ์ทั้งสามนี้คือการค้นพบสิ่งใหม่และการแสดงออกถึงความเชื่อที่ต่างจากคำสอนทางศาสนา เหล่านี้เองที่เราถือว่าเป็นการสิ้นสุดยุคกลางและเป็นการเริ่มเข้าสู่ยุคใหม่

3. ความเจริญและความเสื่อมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอังกฤษ

กษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชของอังกฤษทรงสร้างอำนาจขึ้นได้ภายหลังสงครามดอก

กุหลาบที่ทำให้ขุนนางเสียชีวิตจำนวนมากระหว่าง ค.ศ. 1455-1485 กษัตริย์ผู้สถาปนาราชวงศ์ทิวเดอร์คือพระเจ้าเฮนรีที่ 7 แม้จะมีระบอบรัฐสภาแต่ก็ทรงใช้อำนาจกษัตริย์เต็มที่ต้องการย้ายเรื่องอำนาจเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ทำให้ชาวอังกฤษไม่พอใจเพราะถือว่าเจมส์เป็นกษัตริย์ต่างชาติ (ชาวสกอต) และยังพยายามฟื้นฟูนิกายคาทอลิกในอังกฤษ พวกเพียวริตันจึงก่อการจลาจลในรัชสมัยพระเจ้าชาร์ลที่ 1 ซึ่งทรงปกครองต่อมาพระเจ้าชาร์ลทรงแพ้และถูกประหารใน ค.ศ. 1649 นับเป็นการสิ้นสุดสมัยเทวสิทธิ์ราชย์ของอังกฤษเพียงนั้น ผู้ปกครองต่อมาคือโอลิเวอร์ ครอมเวลปกครองแบบคอมมอนเวลท์

เมื่อครอมเวลถึงแก่กรรมจึงมีการฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ขึ้นใหม่คือพระเจ้าชาร์ลที่ 2 และต่อมาคือเจมส์ที่ 2 ทรงพยายามฟื้นฟูนิกายคาทอลิกอีก จึงเกิดการปฏิวัติอันรุ่งเรือง ค.ศ. 1688-89 วิลเลียมแห่งออเรนจ์ และพระนางแมรีได้รับการเสนอให้มาเป็นกษัตริย์อังกฤษแทน และมีการประกาศขันติธรรมห้ามผู้นับถือคาทอลิกปกครองประเทศอังกฤษอีก

4. ปรีศเซียคือสมัยราชวงศ์โฮเฮนโซลเลอร์น มีพระเจ้าเฟรเดอริกมหาราชทรงได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ประเทืองปัญญา ส่วนรัสเซียมีกษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงคือพระเจ้าปีเตอร์ที่ 1 (มหาราช) และพระนางแคเทอรินมหาราชินี

4. วัฒนธรรมแห่งสมัยที่ควรกล่าวถึงคือ

1) ศิลปารอค ปรากฏในผลงานสถาปัตยกรรมเช่นพระราชวังแวร์ซายส์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ผลงานของจิตรกรคือรอมบรองด์ วอง วิจัน ดนตรีของบัค ชาวเยอรมัน เป็นต้น

2) แบบนีโอ-คลาสสิก เป็นแบบ “คลาสสิกใหม่” ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่อาศัยรูปแบบเดิมในคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีผลงานของปีแอร์ คอร์เนย์ โมลิเยร์ และฌอง เดอ ลา ฟองแตน

5. คริสตศตวรรษที่ 18 ได้ชื่อว่ายุคประเทืองปัญญาเนื่องจากการค้นพบของนิวตันเป็นการค้นพบกฎที่มีได้กำหนดโดยพระเจ้าแผ่นดิน แต่เป็นกฎของโลกที่ถือว่าคนเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนในภูมิภาคใดของโลกและไม่ขึ้นกับอำนาจของพระเจ้าอีก

ส่วนที่เรียกว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ คือยุคที่ทำให้คริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้ชื่อว่า “ยุคแห่งเหตุผล” ไม่ได้หมายถึงการค้นพบสิ่งใหม่ตามที่เข้าใจกันแต่เดิม แต่จะหมายถึงการมุ่งอธิบายสิ่งที่ยังมีดมนอยู่มากกว่า ด้วยการเพิ่มวิธีการใหม่คือการพิจารณาหรือการสังเกต การคำนวณและในที่สุดคือการทดลอง

การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์กินเวลาประมาณ 200 ปี (ระหว่าง ค.ศ. 1500-1700) คือตั้งแต่สมัยโคเปอร์นิคัสถึงนิวตัน กับนักวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ที่ทำให้มนุษย์เกิดความสนใจเรื่องวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ที่ได้กลายเป็นพื้นฐานของการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้มนุษย์ได้ก้าวไปดำเนินชีวิตแบบใหม่โดยแท้จริง

6. ประกาศที่มีความสำคัญว่าเป็นการประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกาคือ “ประกาศอิสรภาพ” (The Declaration of Independent) วันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 และสัญลักษณ์แห่งการทำลายระบบเก่า (The Old Regime) คือการโจมตีคุกบาสตีย์วันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 เป็นการปฏิวัติฝรั่งเศสที่ได้รับอิทธิพลเรื่องสิทธิมนุษยชนจากการปฏิวัติอเมริกัน

7. ความหมายของ **Romanticism** อาจหมายถึงอุดมการณ์เพื่อหาเสรีภาพในสมัยการเคลื่อนไหวของฝ่ายเสรีนิยม แต่ในขณะเดียวกันจะมีความหมายถึงการปฏิวัติต่อต้านสิ่งที่เกินไปในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นความพยายามจะฟื้นฟูโฉมหน้าบางส่วนของยุคกลางที่สูญหายไประหว่างยุคประเทืองปัญญา ยุคแห่งการปฏิวัติและยุคคนไปเสีย เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับการที่นักปราชญ์ยุคประเทืองปัญญาจะย้ำหนักแน่นในเรื่องเหตุผล ฝ่ายโรแมนติกจะเน้นที่อารมณ์และความรู้สึก หรือในขณะที่โรเบสปีแอร์และต่อมาคือคนไปเสียจะย้ำในเรื่องการคุ้มครองโดยรัฐนั้น ฝ่ายโรแมนติกจะเน้นมากที่ความสำคัญของปัจเจกชน

โฉมหน้าสำคัญของบุคคลในสมัยโรแมนติกคือ เวิร์ดเวิร์ธ (Wordsworth) ไบรอน (Byron) เกอเท (Goethe) และวิกเตอร์ ฮูโก (Victor Hugo) เป็นต้น

สถาปัตยกรรมแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่พยายามหลีกเลี่ยงข้อจำกัดของคลาสสิกนิซึม (Classicism) คือการหันกลับไปสู่สถาปัตยกรรมโกธิค (Gothic) ของยุคกลาง ทั้งนี้เพราะคริสต์ศตวรรษที่ 18 สถาปัตยกรรมจะเน้นแบบคลาสสิกมาก

ปรัชญา จะต่อต้าน “rationalism” ของเดสการ์ต และหันกลับไปสู่ “idealism” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเพลโต และได้รับฟื้นฟูใหม่ในยุคกลางตอนปลายโดยพวกสกอลัสติก (Scholastics) ทั้งนี้เพราะ “rationalism” ของเดสการ์ตนั้นจะต่อต้าน “idealism” ของยุคกลาง

8. ยุคเมตเตอร์นิค คือระหว่าง ค.ศ. 1815-1848 เมตเตอร์นิคมีความเชื่อว่าลัทธิเสรีนิยมแห่ง

คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายตั้งแต่สมัยปฏิวัติฝรั่งเศสสมัย
นโปเลียน ดังนั้นจึงควรหันกลับไปสู่ยุคก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 เพื่อบ้านเมืองสงบตามเดิม

9. ปัจจัยการปฏิวัติในที่ต่าง ๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดขึ้นเพราะความเชื่อในลัทธิ

1. โรแมนติก การเพ้อหาเอกราช และเอกภาพของปัจเจกชน
2. ชาตินิยม การแสดงความจงรักภักดีอย่างสูงสุดต่อชาติพันธุ์ตน
3. เสรีนิยม การต่อสู้ของชนชั้นกลางเพื่อการปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

คำถามท้ายบท

1. พัฒนาการระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 คือรูปแบบของยุคใหม่
อย่างแท้จริงคืออะไร

ตอบ

1. การเริ่มสถาปนารัฐชาติในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ใน 4 ประเทศได้แก่ สเปน
โปรตุเกส อังกฤษ และฝรั่งเศส
2. ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ประสบความสำเร็จที่สุดในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14
3. การสถาปนาระบอบรัฐสภาในอังกฤษ
4. ศิลปะแบบบารอกยังคงมีอยู่ แต่จะเริ่มความสำคัญของนีโอคลาสสิก (Neo-Classicism)

2. จักรวรรดิสำคัญในภาคกลางและภาคตะวันออกของยุโรปเมื่อเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17
นั้นมีจักรวรรดิใดบ้าง

ตอบ

1. จักรวรรดิแอสเปอเบิร์ก
2. จักรวรรดิมอสเล็ม

3. จงกล่าวถึงนักคิดผู้มีอิทธิพลให้เกิดการประเทืองปัญญาสัก 3 ท่าน

ตอบ โทมัส ฮอบบ์ (Thomas Hobbs) จอห์น ลอค (John Locke) และไอแซค นิวตัน
(Isaac Newton)

4. ลักษณะสำคัญของยุคประเทืองปัญญาและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาคืออะไร

ตอบ ยุคประเทืองปัญญานั้น จะเป็นการเน้นว่า “มนุษย์ควรจะถูกปกครองอย่างไร ?”

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาจะเน้นว่า “มนุษย์ควรสนใจในกิจกรรมทางโลกกับความเป็นตัวเองมากกว่าสนใจศาสนา”

5. ผลของการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญคืออะไร และนักปรัชญาสำคัญแห่งสมัยนี้คือท่านผู้ใด

ตอบ สรุปผลคือ

1. การยกเลิกวิชาฟิสิกส์แบบอริสโตเติล
2. ยกเลิกทฤษฎีดาราศาสตร์ของโทเลมี

มีนักปรัชญาสำคัญ 3 ท่าน คือ Galileo, Harvey และ Copernicus ซึ่งได้ช่วยกันสร้าง “สปิริตของวิทยาศาสตร์” ทำให้วิทยาศาสตร์ถูกแยกออกจากวิชาปรัชญาอย่างเด็ดขาด

6. จงสรุป “สมัยประเทืองปัญญา” มาเป็นสังเขป

ตอบ คือสมัยที่วิทยาศาสตร์มีความสำคัญแทนเทววิทยาในการอธิบายเรื่องราวของจักรภพเน้นสำคัญของเหตุผล เกิดทฤษฎีเจกชนนิยม และเป็นสมัยแห่งมวลชน (Popularization) และสมัยที่แนวคิดใหม่ ๆ ที่มีอิทธิพลเหนือชนชั้นกลางแห่งคริสตศตวรรษที่ 18 เป็นอันมาก

7. กษัตริย์ประเทืองปัญญานั้น ทรงมีลักษณะอย่างไร

ตอบ คือกษัตริย์ผู้ทรงถือพระองค์ว่าเป็น “ผู้รับใช้ชาติคนแรก” คือมีหน้าที่ให้ความสุขแก่ประชาชนสร้างรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ และดำเนินการปฏิรูปเมื่อจำเป็น กษัตริย์ที่มีชื่อเสียงว่าทรงเป็นกษัตริย์ประเทืองปัญญาก็คือพระเจ้าเฟรเดอริกมหาราชแห่งปรัสเซีย และพระนางแคเทอรินมหาราชินี เป็นต้น

อนึ่ง มีข้อสังเกตคือ กษัตริย์ประเทืองปัญญานี้มักจะพยายามหาทางกำจัดพวกขุนนาง และพระโดยอ้างว่าเป็นการกำจัดอำนาจของอภิสิทธิ์ชน ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้ว ทรงกำจัดอำนาจขุนนางและพระก็เพื่อเพิ่มพระราชอำนาจ ทรงมีความสนใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยมาก จึงปรากฏว่าแม้พระนางแคเทอรินจะทรงได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ประเทืองปัญญา แต่ในรัชสมัยของพระองค์กลับมีแต่การออกกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อขุนนางทำให้เซอร์ฟทิวจำนวนขึ้น และพระเจ้าเฟรเดอริกเองก็ทรงออกกฎหมายกำหนดชนชั้นของประชากรอย่างเข้มงวด

ตัวอย่างข้อสอบ

1. ประเทศที่มีการสถาปนารัฐชาติตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 คือ
 - 1) สเปน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ กรีซ
 - 2) สเปน โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ กรีซ
 - 3) สเปน ฝรั่งเศส โปรตุเกส โปแลนด์
 - 4) สเปน โปรตุเกส ฝรั่งเศส อังกฤษ
2. อัครมหาเสนาบดีฝรั่งเศสผู้มีนโยบายมุ่งทำลายล้างราชวงศ์แฮปส์เบิร์ก เพื่อความเป็นปึกแผ่นของราชวงศ์บูร์บงแห่งฝรั่งเศสคือ
 - 1) ริเชอลิเออ
 - 2) มาซาแรง
 - 3) โคลแบร์
 - 4) เนกแกร์
3. นักบวชและนักเขียนชาวฝรั่งเศสที่เขียนเปรียบเทียบว่าฝรั่งเศสเหมือนโรงพยาบาลใหญ่ที่มีคน 6 ล้านคนอดอยากตายภายในชั่วอายุคน ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 คือ
 - 1) ดิเดอโรต์
 - 2) วูลโซ
 - 3) เฟอเนลอง
 - 4) มองเตสกีเออร์
4. การที่พระเจ้าชาร์ลที่ 1 ถูกประหารใน ค.ศ. 1649 มีผู้ปกครองแทนคือโอลิเวอร์ ครอมเวลล์ เป็นการปกครองแบบคอมมันเวลท์ มีผลสำคัญคือการสิ้นสุด...ในอังกฤษ
 - 1) สมัยเทวลีทิวราชย์
 - 2) ระบอบกษัตริย์
 - 3) ระบอบประชาธิปไตย
 - 4) ถูกทุกข้อ

เฉลย 1 : 4, 2 : 1, 3 : 3, 4 : 1